

Barn i lavinntektshusholdninger i Norden 2005-2020

Hvorfor så ulik utvikling?

TALL

SOM FORTELLER

Jon Epland og Aurora Hattrem

RAPPORTER / REPORTS

2023/38

I serien Rapporter publiseres analyser og kommenterte statistiske resultater fra ulike undersøkelser. Undersøkelser inkluderer både utvalgsundersøkelser, tellinger og registerbaserte undersøkelser.

© Statistisk sentralbyrå

Publisert: 26. oktober 2023

ISBN 978-82-587-1825-0 (elektronisk)

ISSN 1892-7513 (elektronisk)

Standardtegn i tabeller	Symbol
Ikke mulig å oppgi tall Tall finnes ikke på dette tidspunktet fordi kategorien ikke var i bruk da tallene ble samlet inn.	.
Tallgrunnlag mangler Tall er ikke kommet inn i våre databaser eller er for usikre til å publiseres.	..
Vises ikke av konfidensialitetshensyn Tall publiseres ikke for å unngå å identifisere personer eller virksomheter.	:
Desimaltegn	,

Forord

Formålet med publikasjonen er å belyse ulike sosioøkonomiske og demografiske endringer som har funnet sted i de nordiske land mellom 2005 og 2020, og som kan være med på å forklare hvorfor Sverige og Norge opplevde en klart sterkere økning i antallet barn i lavinntektshusholdninger i denne perioden, sammenlignet med Danmark og Finland.

Publikasjonen er utarbeidet av seniorrådgiver Jon Epland og førstekonsulent Aurora Hattrem ved Seksjon for inntekts- og leveårsstatistikk.

Arbeidet er finansiert av Arbeids- og inkluderingsdepartementet.

Statistisk sentralbyrå, 19. oktober 2023

Ann-Kristin Brændvang

Sammendrag

Rundt 2005 hadde alle de fire nordiske landene, Danmark, Finland, Norge og Sverige om lag samme andelen barn i lavinntektsfamilier, som var blant de laveste i Europa. I påfølgende år har landene imidlertid hatt vidt forskjellig utvikling, der andelen barn i lavinntektshushold økte betydelig i Norge og Sverige, men forble mer eller mindre uendret i Danmark og Finland. Hvorfor har Danmark og Finland klart å unngå at stadig flere barn havner i lavinnteksgruppen, men ikke Norge og Sverige?

I denne rapporten ser vi nærmere på ulike økonomiske og demografiske endringer som har funnet sted i de fire landene mellom 2005-2020 blant barnefamilier nederst i inntektsfordelingen, og som kan være med på å forklare dette.

Selv om inntektsutviklingen for barnefamilier i Norden har vært relativt god i perioden, er ikke inntektsveksten likelig fordelt mellom innteksgrupper. I både Norge og særlig Sverige hadde barnefamiliene nederst i fordelingen en klart svakere inntektsutvikling enn resten av barnefamiliene, og avstanden til medianhusholdningene økte. Vi finner ikke samme utvikling blant barnefamiliene i Danmark og Finland. I disse landene økte inntektene til barnefamilier nederst i fordelingen minst like mye som hos barnefamilier flest.

Når inntektsveksten til de som befinner seg nederst i fordelingen er svakere enn den generelle inntektsveksten i samfunnet, øker også risikoen for å tilhøre en lavinntektshusholdning.

Noe av forklaringen på hvorfor lavinntektsandelene blant barn i Norden utviklet seg ulikt, skyldes foreldrenes yrkesaktivitet. Blant barnefamilier i nederste inntektskvintil ble det klart færre yrkesaktive foreldre i Sverige og Norge mellom 2005 og 2020, mens denne andelen var stabil eller økende i Finland og Danmark. Med andre ord ble det flere danske og finske foreldre som jobbet blant dem nederst i fordelingen i denne perioden, mens det ble færre i samme gruppe i Norge og Sverige. Vi ser det samme mønsteret når det gjelder inntektssammensetningen. Mens lønnsinntekt ble en stadig viktigere husholdningsinntekt for barn nederst i fordelingen i både Danmark og Finland, fikk inntekt fra arbeid klart mindre betydning i Sverige i samme periode. I stedet utgjorde overføringer en stadig større andel av den samlede husholdningsinntekten. Det samme skjer i Norge i slutten av perioden. Siden tilknytning til arbeidsmarkedet er en såpass sentral faktor når det gjelder risiko for å tilhøre lavinnteksgruppen, forklarer denne utviklingen trolig mye av de observerte forskjellene vi ser i lavinntekt blant barn i Norden.

Også demografisk endringer er med på å forklare variasjon i lavinntekt blant barn i Norden. Både Sverige og Norge opplevde i perioden en sterk økning i innvandringen, slik at barn med innvandrerbakgrunn utgjør en stadig større andel av alle barn. Siden barn med innvandrerbakgrunn gjennomgående har et lavere økonomisk velferdsnivå enn andre barn – både på grunn av svakere yrkestilknytning blant foreldrene og ved at de gjerne tilhører større familier enn andre barn, vil dette også ha betydning for utviklingen i lavinntekt. Det viser seg at både Sverige og Norge mellom 2005-2020 opplevde en betydelig konsentrasjon av barn med innvandrerbakgrunn i fattigste femdel av inntektsfordelingen. I Sverige og Norge økte denne andelen fra om lag 30 prosent i 2005, til henholdsvis 74 prosent og 51 prosent i 2020. Danmark og særlig Finland hadde i samme periode klart mindre innvandring enn Sverige og Norge, og hadde også en mindre konsentrasjon av innvandrerbarn nederst i inntektsfordelingen.

Det er videre sannsynlig at den sterke økningen i innvandrerbefolkningen i Sverige og Norge medførte at utdanningsnivået – en viktig forutsetning for å delta i yrkeslivet – falt mellom 2005 og 2020 blant foreldrene til barn nederst i fordelingen i disse to landene. Vi finner ikke samme utvikling blant barn i Danmark og Finland.

Datagrunnlaget som benyttes i rapporten er EU-SILC, som er en representativ utvalgsundersøkelse. Utvalgsdata setter imidlertid begrensninger på hvor detaljerte analyser en kan gjøre. I en eventuell oppfølgingsstudie bør en vurdere å benytte de heldekkende nasjonale inntektsundersøkelsene som i dag finnes i de samme landene, for eksempel i form av et nordisk samarbeidsprosjekt.

Abstract

In 2005 the four Nordic countries Denmark, Finland, Norway and Sweden all had about the same proportion of children in low-income households, which was among the lowest in Europe. Between 2005-2020 this was to change, where Sweden and Norway saw a substantial rise in the number of poor children, while Denmark and Finland managed to maintain their favourable position in respect to child poverty. Why have Denmark and Finland succeeded much better than Norway and Sweden in keeping the proportion of economically disadvantaged children low during this period?

In the report we point at differences in both socio-economic and demographic patterns that may explain the difference in poverty outcome in the four countries.

We note, for instance, that inequality in household income among children increased substantially in Norway and Sweden between 2005-2020. In particular, the poorest fifth of all children had a much slower growth in household income compared to the median household income, thus increasing the ratio between P50/P10. In contrast, this ratio remained more or less stable in Denmark and Finland in the same period.

One main driver of inequality and risk of poverty is the amount of earnings received by families with children. In Denmark and in Finland children in the lowest income quintile experienced a stronger work attachment among their parents between 2005 and 2020, where earnings made up an increasingly larger share of household income. Stronger work attachment is generally associated with a reduction in the risk of child poverty. The opposite, however, seems to be the case in Norway and Sweden. In these two countries the proportion of working adults dropped between 2005-2020 among the poorest fifth of children, and the importance of earnings as part of the "income packages" was reduced.

Changes in demographics probably also explains why child poverty rates differs between the Nordic countries. Both Sweden and Norway experienced a much stronger increase in the immigrant population between 2005 and 2020, compared to Finland and Denmark. It is well documented that children with an immigrant background are more at risk of poverty, compared to non-immigrant children. Between 2005 and 2020 there was a strong increase in the proportion of children with an immigrant background among the poorest fifth in Sweden and Norway. In Sweden their share rose from about 30 percent in 2005 to 74 percent in 2020. The corresponding numbers for Norway was from roughly 30 percent in 2005 to 51 percent in 2020. Denmark and Finland, on the other hand, saw a much smaller rise in number of immigrant children in the bottom fifth of household income, and they also make up a smaller share of the least well-off one-fifth of children.

A strong increase in the number of children with an immigrant background in Norway and Sweden, furthermore, probably explains why we see a drop in the education level of parents of children in the bottom fifth. This trend is not observed in Finland and Denmark during the same period.

In this report we use mainly data from EU-SILC, an annual household survey conducted in most European countries. However, being a sample survey, this limits the possibilities of performing more detailed analysis of children in low-income households. Should there be a follow-up study, the preferred datasets would be the census-like household income statistics that today exist in all the four Nordic countries.

Innhold

Barn i lavinntektshusholdninger i Norden 2005-2020	1
Forord	3
Sammendrag	4
Abstract.....	6
1. Innledning.....	8
2. Datagrunnlag og metodisk tilnærming	9
2.1. Beskrivelse av EU-SILC.....	9
2.2. Nærmere om bruk av registerdata.....	9
2.3. Utvalgsdata og usikkerhet	10
2.4. Definisjon av husholdningsinntekt i EU-SILC.....	11
2.5. Forbruksjustering av husholdningsinntekt.....	11
2.6. Analysepopulasjon.....	12
3. Lavinntekt blant barn i Norden 2005-2020: Ulike kilder – samme utvikling	13
3.1. Utviklingen i lavinntekt basert på internasjonale kilder	13
3.2. Utviklingen i lavinntekt basert på nasjonale kilder.....	16
4. Inntektsutvikling og ulikhet	18
4.1. Inntektsutviklingen til barnefamilier i Norden	18
4.2. Inntektsfordelingen	21
5. Økonomiske endringer blant barn i første inntektskvintil.....	24
5.1. Endringer i inntektssammensetning	24
5.2. Foreldrenes yrkestilknytning	25
5.3. Boligeierskap	26
6. Demografiske endringer	28
6.1. Husholdningstyper.....	28
6.2. Innvandrerbefolkningen	30
6.3. Utdanningsnivå	32
7. Veien videre	35
Referanser	36
Vedlegg A: Tabeller	38
Figurregister	39
Tabellregister	40

1. Innledning

I internasjonale rangeringer over forekomsten av lavinntekt blant barnefamilier kommer de nordiske land generelt godt ut. Andelene er relativt små sammenlignet med mange andre land (se for eksempel Gornick og Jäntti 2011, Thévenon m.fl. 2018). Forklaringer som ofte nevnes er at landene i Norden kjennetegnes av å ha universelle og generøse velferdsordninger finansiert av det offentlige, og at de fører en aktiv arbeidsmarkedspolitikk som vektlegger likestilling mellom kjønnene (Nadim og Salonen 2009). De siste 10-15 årene har likevel Norge og Sverige hatt en noe annen utvikling enn Danmark og Finland når det gjelder forekomsten av lavinntekt blant barnefamilier. Mens andelen barn i lavinntektsfamilier har endret seg lite i Danmark og Finland, har andelen økt betydelig i Sverige og Norge. Formålet med denne rapporten er å se nærmere på ulike demografiske og økonomiske endringer som har skjedd blant barnefamilier i de nordiske land i denne perioden, og som kan tenkes å forklare denne utviklingen.

Rapporten har følgende disposisjon. I kapittel 2 gjør vi nærmere rede for datagrunnlaget som primært benyttes, som er EU sin levkårsundersøkelse EU-SILC. Dette er en årlig utvalgsundersøkelse som gjennomføres i EU/EØS-landene, og som har data tilbake til starten på 2000-tallet. I noen tilfeller supplerer vi også med andre datakilder. I kapittel 3 viser vi utviklingen i lavinnteksandelene blant barn i de nordiske landene de siste årene, basert på eksisterende statistikk fra internasjonale databaser og fra nasjonale kilder. I kapittel 4 ser vi nærmere på inntektsnivået til barnefamilier i Norden, og hvordan utviklingen har vært de siste årene – både generelt og blant dem nederst i fordelingen. Vi ser også på inntektsfordelingen. I kapittel 5 og 6 benyttes data fra EU-SILC til å se på ulike økonomiske og demografiske endringer som finner sted i husholdningene til barn som befinner seg i den nederste delen av inntektsfordelingen, og som kan tenkes ha betydning når det gjelder forekomsten av lavinntekt. Kapittel 7 peker på mulig oppfølging av studien.

Analysen avgrenser seg til de fire største nordiske landene, det vil si Danmark, Finland, Norge og Sverige.

2. Datagrunnlag og metodisk tilnærming

2.1. Beskrivelse av EU-SILC

Datagrunnlaget som primært benyttes i denne rapporten er hentet fra undersøkelsen EU-SILC (European Union Statistics on Income and Living Conditions), som er en årlig representativ utvalgsundersøkelse som samler inn opplysninger om blant annet inntekt, boforhold, yrkestilknytning, helse, utdanning og subjektive oppfatninger om egen økonomi. Datagrunnlaget kan siden benyttes til å konstruere sosiale indikatorer som kan belyse forekomsten av fattigdom, sosial eksklusjon og levekårsproblemer. Formålet er å samle inn aktuell og sammenlignbare panel- og tverrsnittsdata for et utvalg husholdninger i EU, EØS og andre samarbeidsland over tid. EU-SILC er en såkalt output-harmonisert undersøkelse, som vil si at en kun er forpliktet til å dekke definisjonen av de ulike variablene i undersøkelsen og ikke er bundet til bestemte spørsmålsformuleringer og svaralternativer. EU-SILC er samordnet via EUs statistikkorgan Eurostat, og forankret i det europeiske statistiske system (ESS). En nærmere beskrivelse av etableringen av EU-SILC finnes i Wolff et. al (2010).

Undersøkelsen gjennomføres med et landsrepresentativt utvalg av personer i alderen 16 år og over. Personer som bor på institusjon eller som ikke har et gyldig ID-nummer er ekskludert. I tillegg til å gi data om personer, er et av formålene med EU-SILC å gi data på husholdningsnivå. Husholdningen konstrueres rundt trekkpersonen ved at alle som bor i samme kosthusholdning regnes som en enhet. Det betyr at man har felles mat- og boutgifter, men det er ingen betingelse at personene spiser til de samme tidene eller er i slekt med hverandre. En privathusholdning kan enten være en aleneboende eller en flerpersonshusholdning der medlemmene deler inntekt og husholdningsutgifter.

Undersøkelsen gir opplysninger om husholdningers økonomi, både kostnader knyttet til bolig, lån ol. og subjektive oppfatninger om økonomien, og data om bolig og boforhold. For alle voksne i husholdningen samles det inn opplysninger om arbeid og arbeidssituasjon. For land som har muligheten, benyttes data fra administrative registre som kobles mot personer i utvalget. Dette kan for eksempel være skattedata og trygdedata, opplysninger om høyeste fullførte utdanning og opplysninger om bosted mv.

I denne rapporten benytter vi primært EU-SILC data fra Norge, Sverige, Danmark og Finland for årene 2005, 2010, 2015 og 2020. Tabellen under viser antallet barn under 18 år som inngår i populasjonen i de ulike landene i de ulike årene, vektet og uvektet.

Tabell 2.1 Antall barn 0-17 år i datagrunnlaget. Norge, Danmark, Finland og Sverige i årene 2005, 2010, 2015 og 2020

	Norge		Danmark		Finland		Sverige	
	Uvektet	Vektet	Uvektet	Vektet	Uvektet	Vektet	Uvektet	Vektet
2005	4 270	1 127 822	3 835	1 167 103	7 149	1 093 901	3 936	2 145 583
2010	3 525	1 164 079	3 545	1 180 360	6 248	1 082 791	4 040	1 844 434
2015	3 583	1 084 366	2 732	1 151 050	6 057	1 064 322	3 202	1 976 446
2020	3 301	1 107 230	2 244	1 118 969	4 976	1 037 392	3 382	2 191 604

Kilde: EU-SILC

2.2. Nærmere om bruk av registerdata

Felles for de nordiske landene er at en benytter registerdata som kobles opp mot intervjuundersøkelsen. Data på husholdningssammensetning, yrkestilknytning og andre subjektive spørsmål er basert på intervjuer, mens andre typer av data, for eksempel opplysninger om inntekt er tilgjengelig fra ulike administrative registre. Dette bidrar til å gjøre intervjuene kortere og øker

utbyttet av svarene. Ytterligere fordeler ved bruk av registerdata er at opplysningene som framkommer er objektive (tredjepartsopplysninger) og at de dermed er mindre utsatt for feilrapportering, for eksempel av inntekt (Epland og Kirkeberg 2002).

Siden intervjuet gjennomføres 1. halvår og mange av spørsmålene refererer tilbake til siste 12 måneder, brukes inntektsopplysningene fra kalenderåret før levekårsundersøkelsen ble gjennomført. For Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2020 kobles det altså på inntektsopplysninger for 2019. Det samme gjelder for de andre nordiske land.

Variablene samles på to forskjellige nivåer, husholdningsnivå og individnivå, fordelt på fire forskjellige filer:

- Husholdningsregister (D) inneholder alle utvalgte husholdninger, inkludert de som ikke ønsket å delta, ble forhindret eller ikke truffet.

I de resterende filene finnes det oppføring kun på de utvalgte husholdningene som gjennomførte et fullstendig intervju i husholdningsdatafilen (H) og dersom minst én person har fullstendig data i persondatafilen (P). Det er disse filene som utgjør vårt tallgrunnlag.

- Personregister (R) inneholder en record for hver person som tilhører en husholdning eller som er midlertidig fraværende
- Husholdningsdata (H)
- Persondata (P) inneholder en record for alle personer hvor informasjonen kunne bli innhentet gjennom intervju og/eller registre.

2.3. Utvalgsdata og usikkerhet

En utfordring med utvalgsdata er at de som deltar i undersøkelsen ikke fullt ut representerer befolkningen, både fordi en undersøker et tilfeldig utvalg av befolkningen (utvalgsfeil) og fordi noen velger å ikke delta i undersøkelsen (frafallsfeil). Utvalgsusikkerheten øker når antallet personer i utvalget er lite. For å korrigere for noen av skjevhetene som en finner i nettoutvalget (de vil si de som har svart) sammenlignet med befolkningen, lages det en vekt. Det vil si at en lar de personene med kjennetegn som er underrepresenterte telle mer (de får større vekt), mens personer med kjennetegn som er overrepresenterte teller mindre. I Levekårsundersøkelsen EU-SILC inngår følgende kjennemerker i den vanlige frafallsvektingen: Kjønn (2 grupper), aldersgruppe (5 grupper), høyest fullført utdanning (4 grupper) og registrert familiestørrelse (5 grupper). Ettersom vekten som er brukt ikke hensyntar inntekt eller innvandringsbakgrunn, vet vi at lavinntektstallene i større grad er beheftet med utvalgsfeil og viser større grad av variasjon fra ett år til et annet sammenlignet med hva en finner for fulltellingsdata. Det er gjort tilsvarende korrigeringer i datagrunnlaget til de andre nordiske landene.

I utvalgsundersøkelser kan vi ikke med sikkerhet fastslå om resultatet vi oppnår, samsvarer nøyaktig med det vi ville ha observert ved en totaltelling. Dette kalles utvalgsusikkerhet. For å måle denne usikkerheten kan man benytte standardfeilen. Ved hjelp av standardfeilen er det mulig å beregne et intervall som med en bestemt sannsynlighet inneholder den sanne verdi av en beregnet størrelse (den verdien vi ville ha fått dersom vi hadde foretatt en totaltelling i stedet for en utvalgsundersøkelse). Slike intervaller kalles konfidensintervaller. I denne rapporten presenteres imidlertid ikke spesielle beregninger av slike anslag.

2.4. Definisjon av husholdningsinntekt i EU-SILC

Det er mest hensiktsmessig å benytte disponibel husholdningsinntekt når man skal studere inntektsnivået til barn, ettersom barn som regel ikke har egne inntekter. Husholdningenes disponible inntekt består grovt sett av summen av alle husholdningsmedlemmenes personlige yrkesinntekter, kapitalinntekter og overføringer, fratrukket skatt og negative overføringer.

I disponibel inntekt i EU-SILC inngår følgende poster:

- Lønnsinntekter (PY010G) og netto næringsinntekter (PY021G¹ + PY050G)
- Pensjoner mottatt fra individuelle private ordninger (PY080G²), Arbeidsledighetsytelser (PY090G), Alderspensjoner (PY100G), Ytelser til etterlatte (PY110G), Sykepenger (PY120G), Uføretrygd (PY130G), Utdanningsrelaterte stønader (PY140G)

I tillegg inkluderes brutto inntektskomponenter på husholdningsnivå:

- Inntekt fra utleie av eiendom eller land (HY040G), Familiestønader/barnetillegg (HY050G), Andre sosiale stønader (HY060G), Boligstøtte (HY070G), Regelmessige overføringer mellom husholdninger (HY080G), Renter, utbytte, fortjeneste fra kapitalinvesteringer (HY090G), Inntekt mottatt av personer under 16 år (HY110G)

Fratrukket:

- Formuesskatt (HY120G), Regelmessige overføringer mellom husholdningene (HY130G), Skatt på inntekt og sosiale trygdebidrag (HY140G).

Inntektsbegrepet i EU-SILC ligger tett opp til internasjonale anbefalinger for produksjon av inntektsstatistikk for husholdninger (UNECE 2011)

2.5. Forbruksjustering av husholdningsinntekt

Inntektsbegrepet som benyttes er disponibel inntekt per forbruksenhet. At inntekt måles per forbruksenhet betyr at vi justerer inntekten etter husholdningstype og -størrelse, altså hvor mange og hvem som bor sammen. Dette gjør oss i stand til å sammenlikne inntektsnivået til forskjellige typer husholdninger, samtidig som man tar hensyn til fordelene ved at flere personer deler på utgifter til TV, internett, strøm og andre forbruksvarer (stordriftsfordeler). Alle som bor i samme husholdning får da samme inntekt per forbruksenhet, også barn og andre uten egen inntekt. Eurostat benytter EU-skalaen (ofte også betegnet som den «modifiserte» OECD-skalaen). I følge denne skalaen får første voksne (14 år og eldre) i familien en forbruksvekt lik 1, og den neste voksne får vekten 0,5. Barna får en vekt stilsvarende 0,3 hver. Dermed vil en barnefamilie med to voksne og to barn ha en forbruksvekt lik 2,1. For å ha samme økonomiske velferdsnivå, eller like god råd, som en person som bor helt alene, må denne familien på fire ha en samlet inntekt som er 2,1 ganger så stor som den aleneboende sin inntekt.

¹ F.o.m 2010

² Ikke inkludert i Finland i 2005 og ikke inkludert i noen av årene i Danmark

2.6. Analysepopulasjon

I likhet med mange andre studier som undersøker forskjeller i relativ fattigdom innad eller mellom rike land, vil fokuset i denne rapporten være å måle inntektsnivået til barn som relativt sett har en dårligere økonomi enn det som er ansett som vanlig i samfunnet. Hva som er ansett som «vanlig» er likevel et definisjonsspørsmål.

Populasjonen vi fokuserer på er barn i alderen 0-17 år som tilhører første inntektskvintil, altså de 20 prosentene med lavest inntekt etter skatt per forbruksenhet. Tidligere studier (Bradbury, Jäntti og Lindahl 2017) har vist at det er en relativt sterk korrelasjon mellom relativ og absolutt lavinntekt og den relative gjennomsnittsinntekten til første kvintil. Ved å sammenlikne inntekten til barn i laveste inntektskvintil med medianinntekten får vi et bilde av hvordan barn og barnefamilier i Norden har det i forhold til «normen». En fordel ved å bruke en fast eller konstant andel av inntektsfordelingen (f.eks. «fattigste» femdel) er at en bedre kan belyse økonomiske og demografiske endringer som finner sted innad i denne gruppen. Dette kan igjen få betydning for endringer i lavinnteksandelene i de ulike landene, siden alle barn i husholdninger med relativ lavinntekt i de nordiske land vil befinne seg i laveste inntektskvintil.

Stort sett er gruppen barn i første inntektskvintil underrepresentert i de ulike nasjonale utvalgene. Dermed vil denne gruppen tildeles en vekt som gjør at en «blåser opp» denne gruppen, slik at andelen barn som tilhører første kvintil ideelt sett tilsvarer 20 prosent av alle barn. Som nevnt inngår ikke inntekt som en del vektingen – men indirekte vil den inngå, siden foreldre med lav inntekt oftere har lav utdanning. Et ytterligere problem med underrepresentasjon av lavinntektshusholdninger er at kvintilgrensene som benyttes blir for høye sammenliknet med de faktiske kvintilgrensene vi finner i populasjonen.

Som tabell 2.2 viser, består de vektete utvalgene i laveste kvintil av rundt 220 000 barn i Norge, Danmark og Finland, og vel 400 000 barn i Sverige, som er anslaget på hvor mange barn som tilhører denne gruppen i populasjonen. Tallet samsvarer relativt godt med antallet barn som tilhører laveste kvintil i Norge når vi benytter registerdata. Tabellen viser også at antallet respondenter (det uvektede utvalget) varierer over tid og mellom landene.

Tabell 2.2 Antall barn 0-17 år i første inntektskvintil i datagrunnlaget. Norge, Danmark, Finland og Sverige i årene 2005, 2010, 2015 og 2020.

	Norge		Danmark		Finland		Sverige	
	Uvektet	Vektet	Uvektet	Vektet	Uvektet	Vektet	Uvektet	Vektet
2005	740	225 476	504	233 280	1 495	218 775	771	428 701
2010	554	232 668	465	236 040	1 161	216 359	538	368 307
2015	540	216 860	252	229 700	1 100	212 832	395	394 821
2020	485	221 387	305	223 122	706	207 148	506	436 481

Kilde: EU-SILC

3. Lavinntekt blant barn i Norden 2005-2020: Ulike kilder – samme utvikling

Å sammenligne inntektene til husholdninger i ulike land var lenge en utfordring på grunn av ulik praksis når det gjelder datainnsamling, inntektsdefinisjoner og analyseenhet. For eksempel ble det gjort et forsøk på å belyse den nordiske «fattigdommens utvikling og struktur» i et fellesnordisk prosjekt allerede i 1996. Men siden de ulike landene i Norden den gang hadde vidt forskjellige inntektsdefinisjoner var det vanskelig å sammenligne omfanget av lavinntekt i de ulike landene (Puide 1996).

De siste 20 årene har det imidlertid pågått et standardiseringsarbeid som har gjort det mye lettere å foreta slike sammenligninger mellom land. Det er nå utarbeidet internasjonale retningslinjer over hvilke komponenter som bør inngå i inntektsdefinisjonene og hva som bør være den foretrukne analyseenheten (UNECE 2011). Disse retningslinjene blir i dag fulgt av de fleste nasjonale statistikkbyråene i OECD-land, og er også adoptert av internasjonale organisasjoner som samler inn inntektsdata fra ulike land, for eksempel OECD, Eurostat og Luxembourg Income Study. I det følgende skal vi se på utviklingen i lavinntekt blant barn i Norden basert på flere av disse kildene.

3.1. Utviklingen i lavinntekt basert på internasjonale kilder

En av databasene med de lengste tidsseriene er OECD, som har sammenlignbare inntektsdata tilbake til 1980-tallet (OECD Income Distribution Database). OECD definerer «barnefattigdom» som det å være under 18 år og tilhører en husholdning der ekvivalentinntekten er lavere enn 50 prosent av median ekvivalentinntekt i befolkningen. OECDs foretrukne ekvivalensskala er den såkalte kvadratrot-skalaen.³ Figur 3.1 viser utviklingen i lavinntekt blant nordiske barn basert på denne målemetoden fra 1985 til 2020.

Som figuren viser, var det svært få barnefamilier med lavinntekt i de nordiske landene på midten av 1980-tallet. Andelen barn i lavinntektshushold lå på om lag 3-4 prosent for samtlige nordiske land. Andelen forble lav helt fram til 2005, der både Norge, Sverige og Finland hadde en andel på om lag 4 prosent, mens andelen i Danmark var enda lavere på under 3 prosent.

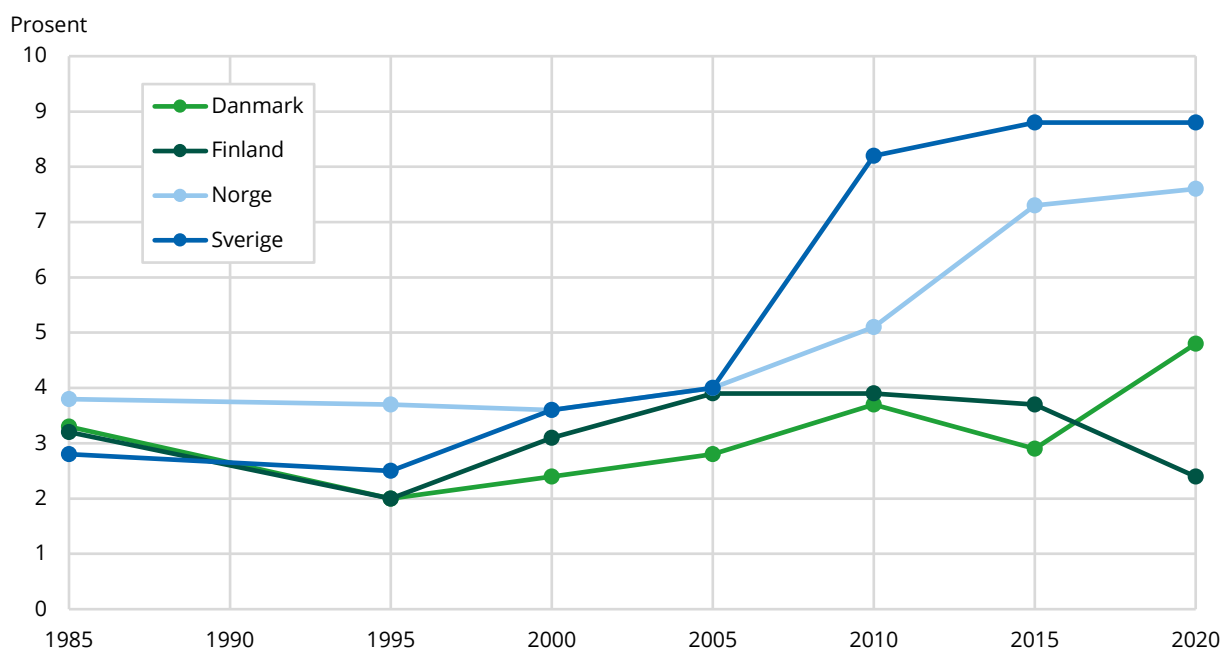
Mellom 2005 og 2010 skjedde det en dramatisk økning i lavinntektsandelene blant barn i Sverige, der andelen doblet seg fra 4 prosent til mer enn 8 prosent, og denne andelen økte videre til 8,8 prosent i 2020. Også i Norge ser vi en klar økning i lavinntektsandelen blant barn etter 2010 og andelen nådde 7,6 prosent i 2020.

For Danmark og Finland er det derimot små endringer å spore i andelen med lavinntekt i samme periode. Finland hadde for eksempel en andel i 2020 på kun 2,8 prosent, mens Danmark ifølge OECD sin definisjon hadde en andel på under 5 prosent.⁴

³ Ifølge denne skalaen skal en aleneboende ha vekt lik 1 (kvadratroten av 1), en topersonshusholdning ha vekt lik 1,41 ($\sqrt{2}$), en trepersonshusholdning vekt lik 1,73 ($\sqrt{3}$), osv.

⁴ I skrivende stund er det kun tall for 2019 som ligger i OECD sin database for Danmark, og det er dette tallet som er benyttet i figuren. Nasjonale tall tyder imidlertid på at denne andelen vil gå ned i 2020.

Figur 3.1 Andelen barn i husholdninger med ekvivalentinntekt under 50 prosent av median ekvivalentinntekt. Danmark, Finland, Norge og Sverige. 1985-2020. Prosent

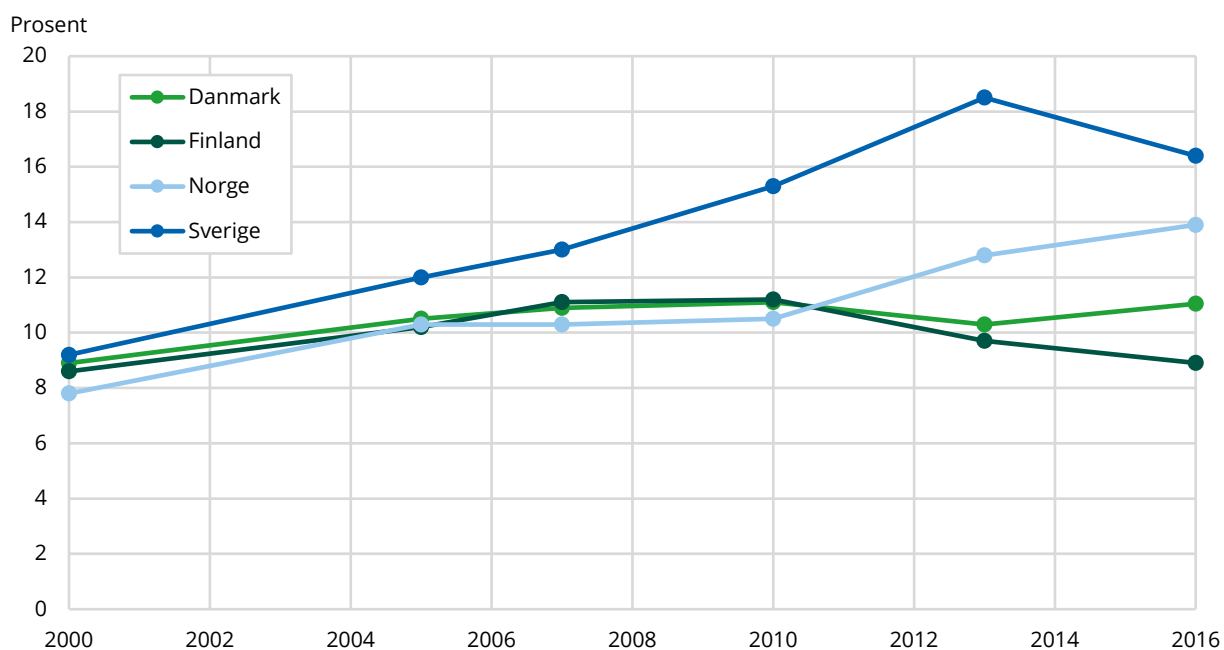

Kilde: OECD Database

Den neste kilden vi skal se på er Luxembourg Income Study (LIS). LIS er en database som innhenter mikrodata for en rekke land og som deretter «harmoniserer» inntektsbegrepet slik at det blir sammenlignbart mellom land.

En svakhet ved data fra LIS er likevel mangel på oppdaterte tall. Dette gjelder også for de nordiske land, der det i skrivende stund kun er Norge og Sverige som har levert nyere inntektsdata enn for 2016. Likevel viser utviklingen basert på LIS-data stor grad av samsvar med det data fra OECD viser. Figur 3.2 viser utviklingen i lavinntekt blant barn i Danmark, Finland, Norge og Sverige i perioden 2000-2016. Lavinntektsgrensen er i denne figuren satt lik 60 % av medianinntekten, og LIS benytter som OECD kvadratrotskalaen som den foretrukne ekvivalensskalaen.

Figur 3.2 Andelen barn i husholdninger med ekvivalentinntekt under 60 % av median ekvivalentinntekt. Danmark, Finland, Norge og Sverige. 2000-2016. Prosent

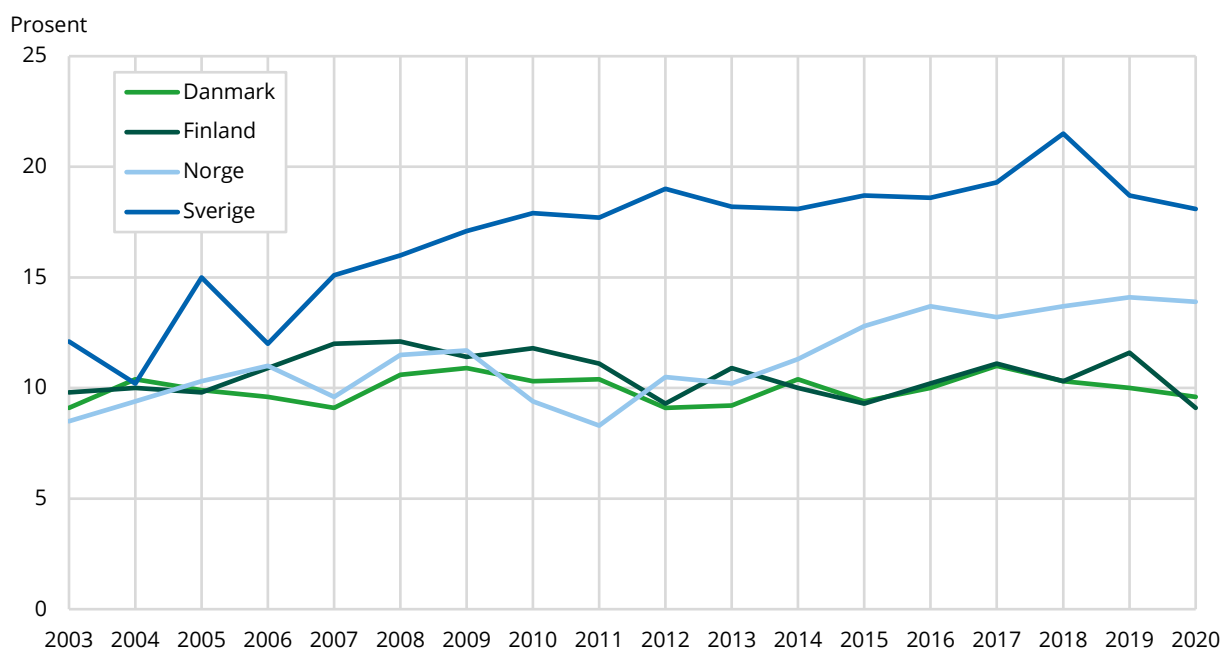

Kilde: Luxembourg Income Study

Det blir igjen bekreftet at barn i Sverige og Norge har fått klart større fattigdomsrisiko de siste årene, sammenlignet med barn i Danmark og Finland. Særlig stor har økningen vært i Sverige. Mens andelen barn i lavinnteksgruppen ligger stabilt på om lag 9-11 prosent i Danmark og Finland i hele denne perioden, økte denne andelen i Norge til om lag 13 prosent i 2013 og ytterligere til 14 prosent i 2016. Utviklingen i Sverige var enda mer dramatisk, der lavinnteksandelen økte fra 9 prosent i 2000 til nær 19 prosent i 2014. Selv om andelen gikk noe ned etter dette, var likevel vel 16 prosent av alle svenske barn i lavinnteksgruppen i 2016, ifølge data fra LIS.

Den siste internasjonale databasen vi benytter er Eurostat. Inntektsdata kommer fra EU-SILC, som er den samme datakilden som benyttes i kapitlene 4, 5 og 6 til å se på ulike sider ved økonomien til barnefamilieene i Norden. I motsetning til data fra OECD og LIS, der flere av de nordiske landene leverer data basert på store befolkningsregistre, er EU-SILC – som omtalt i kapittel 2 – en representativ utvalgsundersøkelse der formålet også er å samle inn intervjudata om levekårsforhold. Dermed vil lavinntektstallene, på tross av at EU-SILC i alle de nordiske land har fått koblet på inntektsdata fra ulike registre, i større grad bli beheftet med utvalgsfeil og vise større grad av variasjon fra ett år til et annet sammenlignet med hva en finner for fulltellingsdata.

Figur 3.3 Andelen barn i husholdninger med ekvivalentinntekt under 60 % av median ekvivalentinntekt. Danmark, Finland, Norge og Sverige. 2003-2020. Prosent

Kilde: EU-SILC

Likevel viser tallene fra Eurostat den samme utviklingen som vist tidligere i fra andre databaser. Lavinntekt er her definert som ekvivalentinntekt under 60 prosent av medianinntekten, men Eurostat benytter, som omtalt i kapittel 2, en annen ekvivalensskala enn OECD og LIS.⁵ Som figur 3.3 viser, var det i Sverige en betydelig økning i lavinntektsandelene blant barn fra 2004, der andelen lå på om lag 10 prosent, og fram til 2020 der andelen er 18 prosent. Også i Norge har det blitt flere barn i lavinntektshusholdninger, ifølge Eurostat, fra om lag 10 prosent i 2012 til 14 prosent i 2020.

For Danmark og Finland er det igjen små endringer i hele perioden vi ser på, der andelen barn i lavinntektshusholdninger ligger fast på om lag 10 prosent.

3.2. Utviklingen i lavinntekt basert på nasjonale kilder

I tillegg til å se på data fra internasjonale databaser, skal vi også benytte eksisterende statistikk fra hvert av de nordiske landene til å belyse utviklingen i lavinntekt blant barn. Her er det imidlertid viktig å gjøre oppmerksom på at lavinnteksdefinisjonene kan variere. Danmark benytter for eksempel 50 prosent av medianinntekten som den foretrukne lavinntektsgrensen, mens de andre nordiske landene primært benytter 60 prosent av medianen. Videre er de svenske tallene basert på en noe annen ekvivalensskala enn de andre landene. For Finland presenterer vi tall både basert på utvalg og totaltelling. Alt dette tilsier at det er vanskelig å sammenligne forekomsten av lavinntekt blant barn i de nordiske land – det vil si nivå tall – ut i fra ulike nasjonale kilder, men at kildene egner seg godt til å belyse utvikling over tid.

Som det går fram av figur 3.4, er utviklingen i lavinntekt basert på de nasjonale statistikkene omtrent identisk med det som de internasjonale tallene viser. Andel barn i lavinntektshusholdninger har økt betydelig i Sverige de siste årene, også ifølge nasjonale tall. Mens andelen lå på om lag 12 prosent i 2000, hadde den økt til 19 prosent i 2020. Særlig sterkt var økningen mellom 2005-2010. Også de norske lavinntektsandelene økte mye i perioden. Tall fra den norske inntekts- og formues-

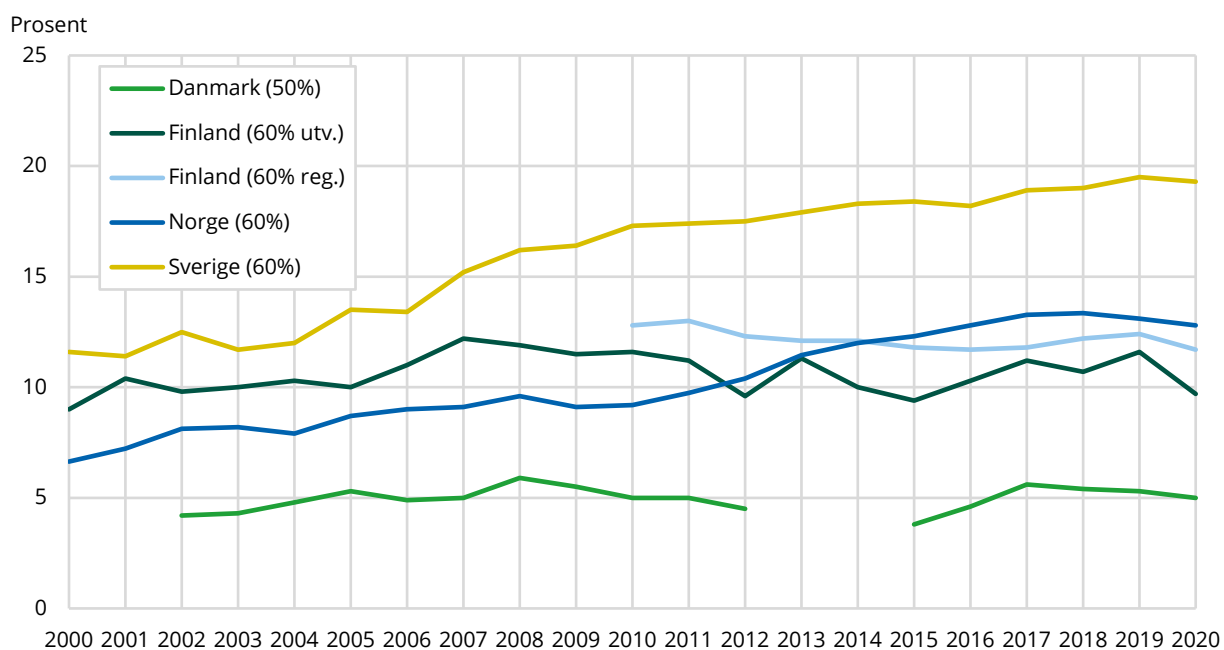
⁵ Eurostat benytter den såkalte «modifiserte» OECD-skalaen, eller EU-skalaen, som er nærmere omtalt i kapittel 2.

statistikken viser at andelen barn i lavinntektshusholdninger nesten doblet seg - fra knapt 7 prosent i 2000 til om lag 13 prosent i 2020.

For Finland og Danmark er igjen utviklingen annerledes. I Finland viser både den utvalgsbaserte og den registerbaserte inntektsstatistikken at det har vært en stabil utvikling i lavinntekt i hele perioden. Faktisk viser den registerbaserte statistikken at andelen finske barn i lavinnteksgruppen gikk noe ned mellom 2010 og 2020 – en klar kontrast til utviklingen i Norge. Også i Danmark var utviklingen stort sett stabil mellom 2002-2020.⁶

Sammenligner en kun utviklingen mellom 2005 og 2020 viser de nasjonale statistikkene at både Finland og Danmark hadde en nedgang i andelen barn med lavinntekt på 0,3 prosentpoeng, mens i Norge og Sverige økte denne andelen med henholdsvis 4,1 og 5,8 prosentpoeng.

Figur 3.4. Andelen barn i lavinntektshusholdninger. Ulike nasjonale kilder. 2000-2020. Prosent

Kilde: Statistiska Centralbyrån, Statistisk sentralbyrå, Danmarks Statistik og Sievertsen og De Montgomery (2015), Statistics Finland

Vi kan dermed oppsummere med at både internasjonale databaser og nasjonale statistikker viser at landene i Norden har gått i ulik retning de siste årene, når det gjelder lavinntekt blant barn. Både Sverige og Norge har opplevd en betydelig økning i andelen barn i lavinntektshusholdninger, mens utviklingen i Finland og Danmark er preget av stor grad av stabilitet. I de neste kapitlene skal vi se nærmere på utviklingstrekk som kan være med på å forklare denne ulike utviklingen.

⁶ Tallene for årene 2015-2020 er fra Danmarks statistikk sin statistikkbank, mens eldre tall er fra beregningene til Sievertsen og De Montgomery (2015).

4. Inntektsutvikling og ulikhet

Perioden 2005-2020 er preget av flere store hendelser som kan tenkes ha betydning for husholdningenes økonomi i de nordiske landene. Dette gjelder for eksempel konsekvensene av den store globale finanskrisen som inntraff i 2008, og den sterke innvandringen fra land utenfor Europa noen år senere. I det følgende sammenligner vi inntektsnivået til barnefamilier i de nordiske land, og hvordan inntektene har utviklet seg i denne perioden. Vi ser også på endringer i inntektsfordelingen.

4.1. Inntektsutviklingen til barnefamilier i Norden

Norske barnefamilier har størst kjøpekraft

I tabell 4.1 ser vi nærmere på inntektsutviklingen til barnefamiliene. For bedre å kunne sammenligne den reelle kjøpekraften som barnefamiliene i de ulike landene har, er alle inntekter kjøpekraftjustert⁷ og omregnet til en felles valuta, som i dette tilfelle er euro.

I 2020 var det barn i Norge som hadde de største kjøpekraftjusterte husholdningsinntektene, der medianinntekten per forbruksenhet for alle barn lå på knapt 24 000 euro.⁸ Sammenlignet med Norge hadde danske barn en KKP-justert medianinntekt tilsvarende 91 prosent av nivået til norske barn, mens finske barn hadde et inntektsnivå tilsvarende 81 prosent. Lavest KKP-justert inntekt hadde svenske barn, der medianen kun var på 17 600 KKP-euro. Det tilsvarte 73 prosent av det norske inntektsnivået.

I alle de nordiske landene er det klare forskjeller i inntektsnivå mellom barn i parhusholdninger og barn som bor sammen med kun én voksen. Minst forskjell mellom de to gruppene er det i Danmark og Finland, der barn som vokser opp med en enslig mor eller far i 2020 hadde et kjøpekraftjustert inntektsnivå lik 73 prosent av nivået til barn i parhusholdninger. Størst forskjell var det i Norge der barn i enslig forsørgerhusholdninger kun hadde et inntektsnivå tilsvarende 63 prosent av det barn i parhushold hadde.

Det er først og fremst blant barn i parfamilier at inntektsnivået i Norge er høyt, der medianinntekten i 2020 var på 25 500 KKP-euro. Tilsvarende inntektsnivå for danske, finske og svenske barn var på henholdsvis 90, 80 og 75 prosent av inntektsnivået til norske barn i parhushold.

For barn i enslige forsørgerhusholdninger er det derimot danske barn som utmerker seg ved å ha de største inntektene i Norden, med en medianinntekt på 16 700 KKP-euro i 2020, 4 prosent over inntektsnivået til norske barn. De minste inntektene er det igjen svenske barn som har, med et nivå tilsvarende 83 prosent av de norske eller 78 prosent av de danske barna i denne husholdningstypen.

⁷ Når inntekten er kjøpekraftjustert (KKP), betyr det at en prøver å ta hensyn til at landene har ulikt prisnivå, og at det eksisterer valutaforskjeller mellom land. Dette betyr at et visst beløp, når det omregnes fra ulike valutaer ved hjelp av KKP-faktorer, kan kjøpe samme mengde varer og tjenester («handlekurv») i alle landene.

⁸ Vi minner igjen om at inntektsopplysningene er fra foregående kalenderår. Altså vil SILC 2020 inkludere inntektsdata for 2019.

Tabell 4.1 Median ekvivalentinntekt for barn i ulike husholdningstyper. 2005-2020. KKP-Euro og prosent

	Barn i parhushold	Barn i enslig forsørgerhushold	Alle barn
KKP-Euro			
Danmark			
2005	15 449	11 303	14 705
2010	19 226	13 209	18 089
2015	21 383	14 379	20 081
2020	22 925	16 706	21 871
Finland			
2005	13 786	10 467	13 381
2010	17 587	13 010	16 904
2015	19 121	14 700	18 395
2020	20 250	14 834	19 367
Norge			
2005	17 604	13 898	17 067
2010	21 809	15 427	20 779
2015	23 964	16 348	22 869
2020	25 467	16 109	23 948
Sverige			
2005	13 157	10 077	12 619
2010	17 063	11 366	15 821
2015	18 517	12 426	17 332
2020	19 065	13 318	17 590
Prosent, Norge = 100			
Danmark			
2005	88	81	86
2010	88	86	87
2015	89	88	88
2020	90	104	91
Finland			
2005	78	75	78
2010	81	84	81
2015	80	90	80
2020	80	92	81
Norge			
2005	100	100	100
2010	100	100	100
2015	100	100	100
2020	100	100	100
Sverige			
2005	75	73	74
2010	78	74	76
2015	77	76	76
2020	75	83	73

Kilde: EU-SILC

Sterkest kjøpekraftforbedring for danske barnefamilier

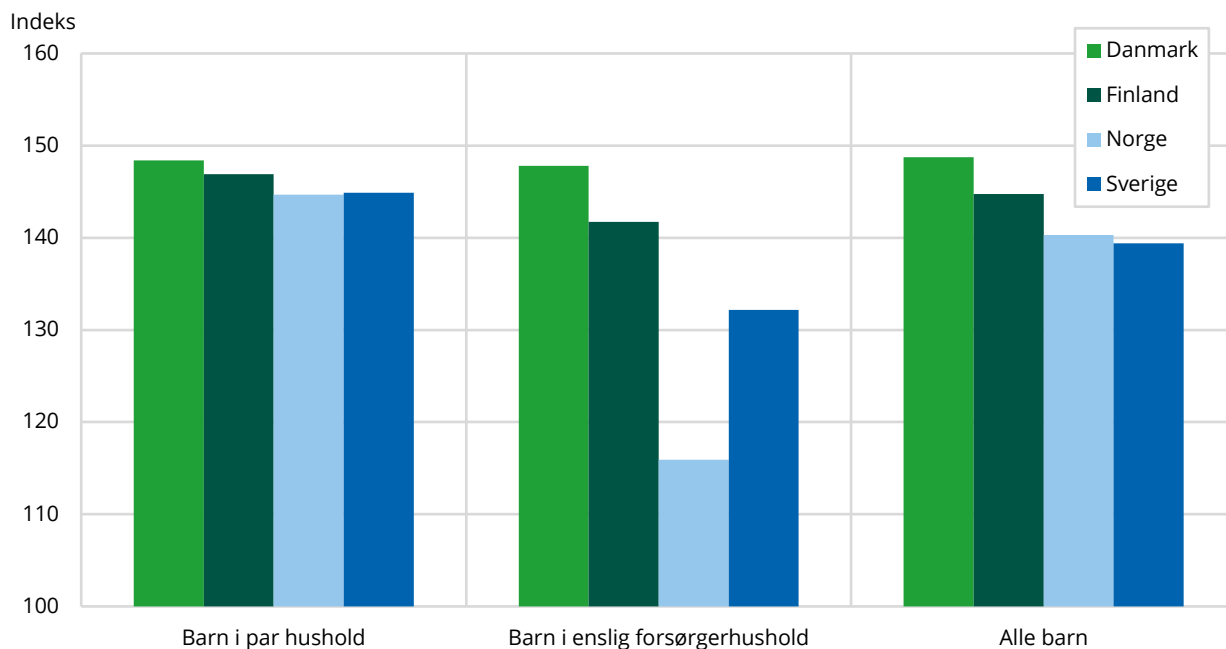
I årene mellom 2005 og 2020 opplevde nordiske husholdninger en betydelig vekst i inntektene. Figur 4.1 viser den prosentvise økningen i medianinntektene fra 2005 til 2020 for barn i ulike husholdningstyper. Inntektene er igjen beregnet i kjøpekraftjustert euro.

Som figuren viser hadde danske barn størst økning i husholdningsinntektene, med en vekst i medianinntektene på 49 prosent, etterfulgt av finske barn med inntektsvekst på 45 prosent. Veksten i medianinntektene var noe svakere i Norge og Sverige, der inntektene økte med henholdsvis 40 og 39 prosent i løpet av perioden.

Det er først og fremst blant barn som bor sammen med en enslig at inntektsutviklingen mellom de nordiske land har utviklet seg ulikt. Mens danske barn, og i noen grad finske, i denne hushold-

ningstypen hadde om lag like god inntektsvekst som barn i alt, har svenske og særlig norske barn hatt en mye svakere inntektsvekst. Blant danske barn tilhørende enslig forsørgerhusholdninger økte medianinntekten med 48 prosent mellom 2005-2020, mens inntektsveksten til norske barn i tilsvarende husholdningstype var på snau 16 prosent.

Figur 4.1. Endring i ekvivalentinntekt (KKP-Euro). 2005-2020. Indeks 2005=100. Median

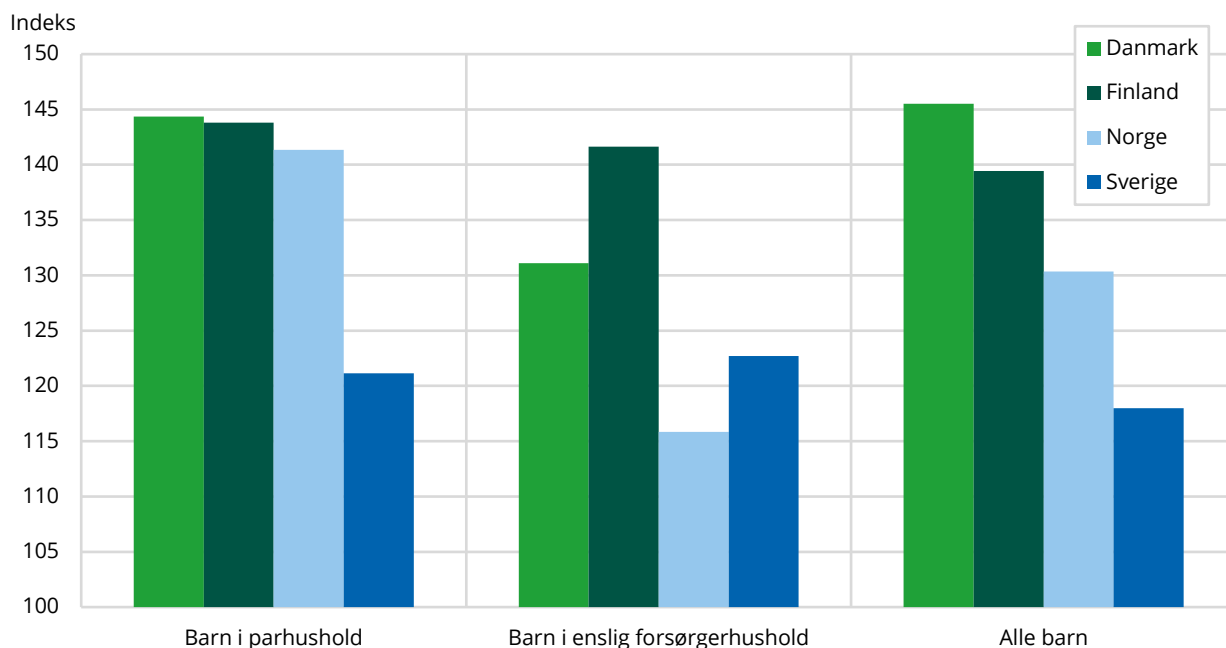
Kilde: EU-SILC

Barnefamilier nederst i fordelingen: Best utvikling for danske og finske barn

Det er også av interesse å se på inntektsutviklingen til barna nederst i fordelingen, siden dette vil ha betydning for utviklingen i lavinntekt. I figur 4.2 presenteres derfor tilsvarende endring i inntekt (KKP-euro) som over, men nå avgrenset til barn som befinner seg i 20. persentil (P20), det vil si den personen (barnet) som har lavere husholdningsinntekt enn 80 prosent av alle i gruppen.

Det figuren viser er at barn nederst i inntektsfordelingen prosentvis økte inntektene noe mindre enn medianinntektene. Det er igjen danske barn som har best inntektsutvikling, der P20 for alle barn økte med 46 prosent mellom 2005 og 2020, marginalt lavere enn økningen i medianinntekten (49 prosent). Finske barn har nest best utvikling, mens både norske og svenske barn nederst i fordelingen hadde en svak inntektsutvikling i perioden. For eksempel økte grenseverdien P20 kun med 18 prosent for svenske barn.

Det går også fram av figuren at det først og fremst er barn i enslige forsørgerhusholdninger som taper terreng i Norge, mens dette gjelder for både barn i parfamilier og enslige med barn i Sverige.

Figur 4.2 Endring i ekvivalentinntekt (KKP-Euro). 2005-2020. Indeks 2005=100. P20

Kilde: EU-SILC

4.2. Inntektsfordelingen

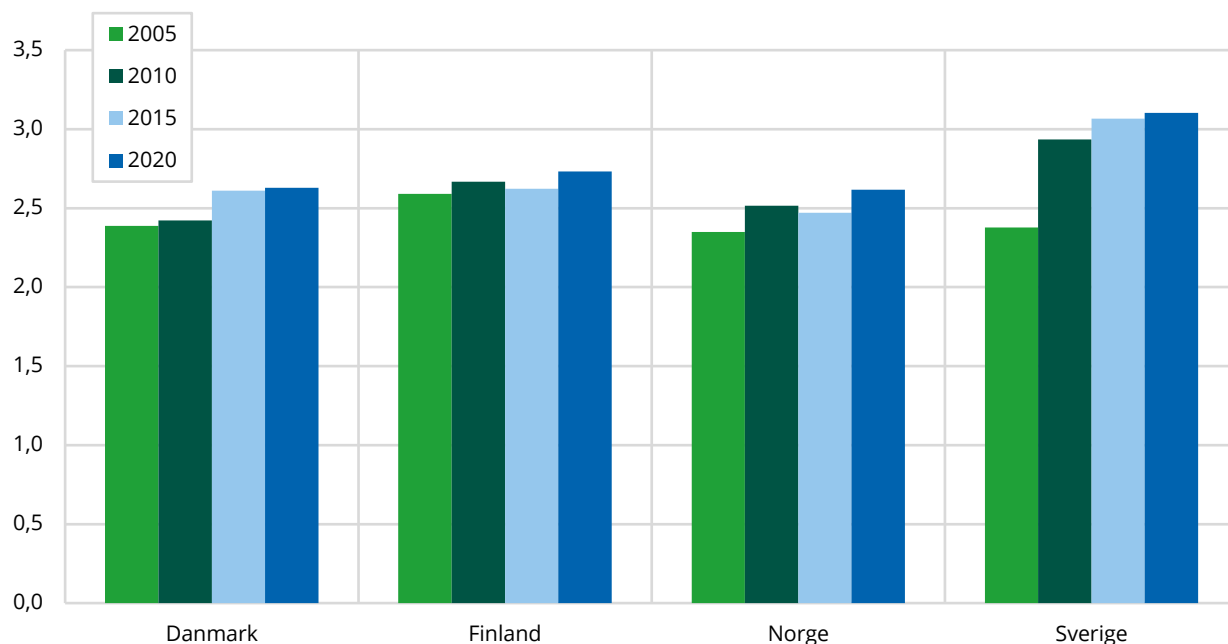
Det er en nær sammenheng mellom utviklingen i lavinntekt – slik vi definerer dette i denne rapporten - og utviklingen i inntektsulikhet. I det følgende skal vi derfor se nærmere på utviklingen i inntektsulikhet blant barnefamiliene i de nordiske land. Utviklingen i inntektsfordelingen kan presenteres på flere ulike måter, blant annet ved å se på inntektsnivået til de barnefamiliene med de høyeste inntektene i forhold til inntektsnivået til de med de laveste inntektene. I det følgende skal vi se på endringer i forholdet mellom inntektene til P90, som er den personen (barnet) som har større husholdningsinntekt enn 90 prosent av gruppen, og P10 som er personen som er «fattigere» enn 90 prosent av alle andre i gruppen. Vi ser også nærmere på hvor i inntektsfordelingen de største endringene finner sted. I vedleggstabell A1 vises utviklingen i ulikhet basert på andre ulikhetsmål, for eksempel den velkjente Gini-koeffisienten.⁹

Størst ulikhet i Sverige

I 2020 var det Sverige som hadde størst inntektsulikhet blant barnefamilier, og det er også her ulikheten har økt mest i årene 2005-2020. Forholdstallet mellom P90 og P10 lå på 2,4 i 2005, for deretter å stige til 2,9 i 2010 og var på 3,1 i 2015 og 2020. Særlig mellom 2005 og 2010 økte ulikheten mye blant barnefamilier i Sverige. Forholdstallet er klart større sammenliknet med de øvrige nordiske landene, noe som indikerer relativt større inntektsulikhet.

Inntektsforskjellene økte også i Danmark mellom 2005 og 2020, men klart mindre enn i Sverige. Forholdstallet P90/P10 var som i Sverige på 2,4 i 2005 og økte gradvis til 2,6 i 2015, og forble på dette nivået frem til 2020. Utviklingen er relativ lik i Norge, hvor forholdstallet også gikk opp fra 2,4 i 2005 til 2,6 i 2020. I Finland har inntektsfordelingen innen barnefamilier vært svært stabilt i hele perioden, og kun økt fra 2,6 i 2005 til 2,7 i 2020.

⁹ Et problem med summariske ulikhetsmål som Gini-koeffisienten er likevel at et fåtall ekstremverdier i stor grad kan påvirke fordelingen i hele gruppen. Dette er særlig relevant når datagrunnlaget baserer seg på et relativt lite utvalg som EU-SILC. Dette unngår en ved å benytte forholdstallet mellom ulike grenseverdier i fordelingen.

Figur 4.3 Inntektsfordelingen blant barn i Norden. Forholdstallet mellom P90 og P10, 2005-2020

Kilde: EU-SILC

De nederst taper terrenget i Norge og Sverige, de øverst stikker ifra i Danmark

Dersom forholdstallet mellom inntektene til de i toppen av fordelingen og de nederst øker over tid, er dette en klar indikasjon på at inntektsforskjellene har blitt større. Men dette forholdstallet sier ingenting om hvor i fordelingen endringene finner sted, om for eksempel det er de «rike» som drar ifra, eller om det er de «fattige» som sakter etter. En vanlig måte å belyse dette på er å se på forholdstallet mellom de barna som befinner seg i midten av fordelingen (P50) og de nederst (P10), og mellom de øverst (P90) og de i midten (P50), det vil si forholdet mellom P50/P10 og P90/P50.

Ser vi først på P50/P10, som altså viser forholdstallet mellom medianen og grenseverdien til første desil, viser figur 4.4 en økning i dette forholdstallet i hele Norden, men med klare forskjeller mellom Danmark og Finland på den ene siden, og Norge og Sverige på den andre. Økningen i forholdstallet har vært klart størst i Sverige, hvor P50/P10 økte fra under 1,6 i 2005 og til vel 1,9 i 2020. Dette indikerer at de barnefamiliene med lave inntekter ikke klarte å holde tritt med økningen i medianinntektene til barnefamiliene i Sverige. Vi finner samme utvikling i Norge, men noe svakere, der forholdstallet mellom P50 og P10 i samme periode økte fra 1,6 til nær 1,8. Denne utviklingen i Norge og Sverige er trolig en bidragende faktor til økningen i andelen med lavinntekt i disse landene.

Utviklingen i forholdstallet P50/P10 er klart mindre dramatisk i Danmark og Finland, der dette tallet knapt endret seg i hele perioden.

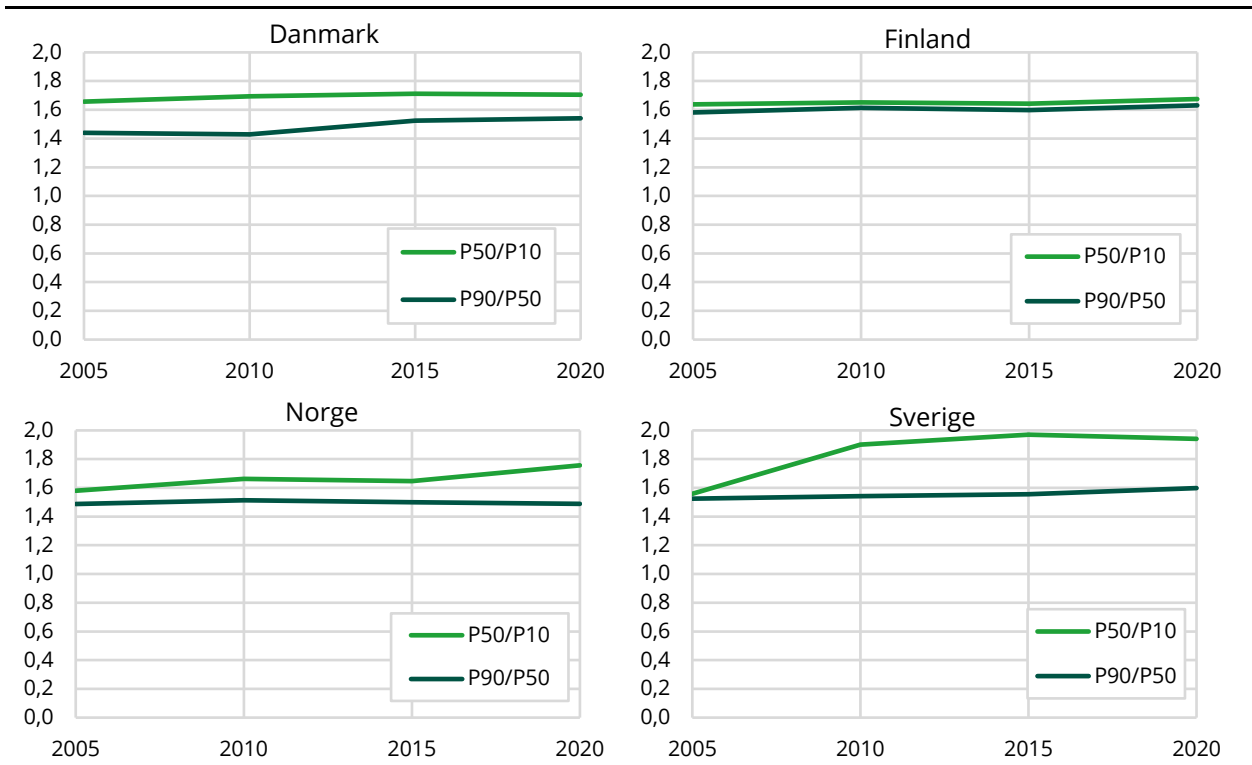
Når ulikheten tross alt økte i Danmark mellom 2005-2020, skyldes dette for en stor del at de barnefamiliene i toppen av fordelingen økte inntektene mer enn de i midten. Dette ser også ut til å gjelde for Sverige, selv om ulikheten her først og fremst skyldes at de på bunnen har en dårlig inntektsutvikling. Blant finske og norske barnefamilier derimot, har de i toppen av fordelingen (P90) ikke særlig sterkere inntektsvekst mellom 2005-2020, enn de barna som befinner seg midt i fordelingen (P50) siden forholdstallet knapt endret seg.

Vi kan dermed oppsummere at de endringene i inntektsfordelingen som har funnet sted blant barnefamilier i Norden mellom 2005 og 2020, i stor grad gjenspeiler utviklingen i lavinntekt i samme periode, som vist i kapittel 3. I både Sverige og Norge øker avstanden i inntekt mellom

barnefamiliene i midten av fordelingen og de nederste, ved at barna i den nederste delen av fordelingen øker husholdningsinntektene klart saktere enn de i midten.

Dette ser ikke ut til å være tilfelle for barn i Danmark og Finland, der inntektsveksten i denne perioden ser ut til å være nokså lik for både de nederst og i midten.

Figur 4.4 Inntektsfordelingen blant barn i Norden. Forholdstallet mellom ulike persentiler i inntektsfordelingen. 2005-2020

Kilde: EU-SILC

5. Økonomiske endringer blant barn i første inntektskvintil

Tidligere studier har vist at det er en sterk sammenheng mellom lavinntekt blant barn og omfang av offentlig stønader og foreldrenes yrkestilknytning (Chen og Corak 2005, Bradbury, Jäntti og Lindahl 2017). I dette kapitlet ser vi nærmere på i hvilken grad inntektssammensetning, yrkestilknytning og boligeierskap henger sammen med lavinntekt blant barn i Norden.

5.1. Endringer i inntektssammensetning

Dekomponerer vi inntekten får vi fram hvor mye de ulike komponenten utgjør og hvilke inntektskilder som er viktigst. Figur 5.1 viser prosentandelen de ulike inntektskildene utgjør av den samlede husholdningsinntekten for barn i laveste inntektskvintil. Figuren viser også endringer som har funnet sted mellom 2005 og 2020.

Lønn er den inntektskilden som utgjør den klart største andelen av den samlede husholdningsinntekten til alle barn i alle Norden. I 2020 utgjorde denne komponenten om lag 80 prosent av samlet husholdningsinntekt for alle barn i alle de fire landene. Lønnsandelen er klart mindre for barn nederst i fordelingen. Denne andelen utgjorde for eksempel for barn tilhørende første kvintil i Norge kun 50 prosent i 2020. Dette kan tyde på at mange barn i nedre del av inntektsfordelingen tilhører husholdninger med lav grad av yrkestilknytning. Barn i nedre del av inntektsfordelingen tilhører oftere husholdninger som er avhengige av ulike stønader. I Norge utgjorde overføringer 44 prosent av den samlede inntekten til barn i første inntektskvintil i 2020, mens tilsvarende andel for alle norske barn var 14 prosent. Mellom 2015 og 2020 har lønnsandelen falt blant barn i første inntektskvintil, mens overføringsandelen har økt.

I Danmark er utviklingen motsatt. Her har lønn som andel av samlet inntekt økt fra 44 prosent i 2005 til 55 prosent i 2020. I samme periode falt andelen overføringer fra 50 prosent til 41 prosent. Andre inntekter betyr relativt lite, men vi registrerer at næringsinntektenes andel av samlet inntekt også falt noe, mens kapitalinntekter og familierelaterte stønader har holdt seg stabilt på samme lave nivå. Det ser dermed ut til at danske barn i den laveste innteksgruppen i større grad enn i de andre nordiske land, tilhører husholdninger med en sterkere yrkestilknytning, samtidig som de er mindre avhengige av økonomiske overføringer. Til tross for at Danmark sine familierelaterte stønader ikke utgjør med enn 10 prosent av samlet inntekt, som er den laveste andelen i Norden, har danske barn lavere andel i lavinnteksgruppen og en relativt god inntektsutvikling.¹⁰

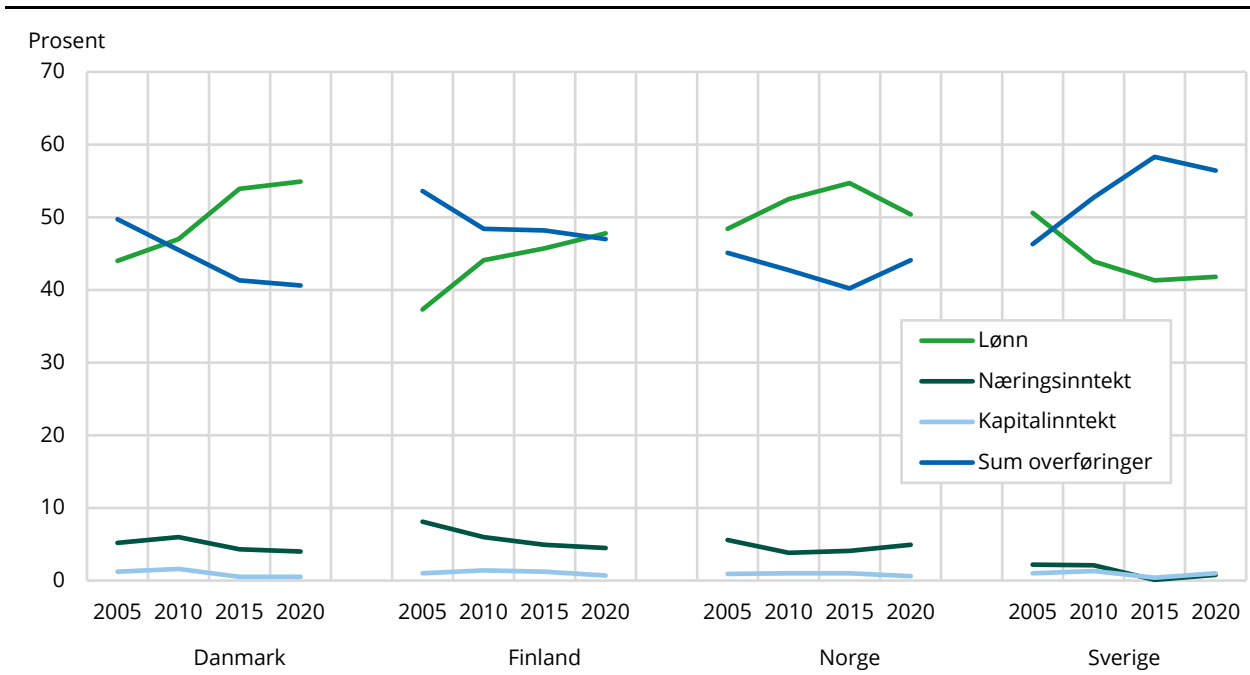
Også i Finland har lønn som andel av samlet inntekt økt betydelig for barn nederst i fordelingen, fra 37 prosent i 2005 til 48 prosent i 2020, samtidig som overføringsandelen falt fra 54 til 47 prosent i samme tidsrom. Fall i familierelaterte stønader er noe av forklaringen på hvorfor andelen overføringer har gått ned. Finland er også det landet der lønnsandelen i utgangspunktet var lavest blant barnefamilier i første kvintil. Det var først i 2020 at lønn utgjorde størstedelen av samlet inntekt, og ikke overføringer. Finske barnefamilier i første inntektskvintil har, i motsetning til Danmark og Norge, og på tross av en viss nedgang mellom 2005-2020, en av de høyeste andelen av familiestønader. Som for Danmark ser det likevel ut til at nedgangen i stønader blant finske barnefamilier har blitt mer enn oppveid av økningen i lønnsandelen, som igjen har ført til at lavinntektsandelene har forblitt lave blant barnefamilier i disse landene.

¹⁰ At «familiestønader» slik EU-SILC definerer disse, utgjør en så liten del av samlet husholdningsinntekt for danske barn nederst i fordelingen, kan synes overraskende på bakgrunn av at den danske barnetrygden er den klart mest generøse i Norden. I følge [Nososko](#) mottok en norsk, svensk og finsk barnefamilie av typen par med to barn i 2020 en barnetrygd tilsvarende henholdsvis om lag 80, 70 og 60 prosent av nivået til den danske barnefamilien av samme type (KKP-Euro). Trolig skyldes den lave andelen som denne inntekten likevel utgjør av danske barnefamilier i første kvintil sin samlede inntekt, at lønnsandelen er så stor.

Blant norske husholdninger med barn tilhørende første inntektskvintil har lønn som andel av samlet inntekt gått fra å utgjøre 48 prosent i 2005 til 55 prosent i 2015, og deretter ned igjen til 50 prosent i 2020. Summen av alle overføringer har fluktuert, men holdt seg på omtrent samme nivå, men sammensetningen av denne inntektskilden er endret. Familierelaterte stønader har falt fra 17 prosent til 13 prosent i 2020, mens andre overføringer har økt.

Sverige er det eneste landet hvor lønn som andel av samlet inntekt har gått ned blant barnefamilier nederst i fordelingen, fra 51 prosent i 2005 til 42 prosent i 2020, samtidig som overføringer har økt fra 46 prosent i 2005 til 56 prosent i 2020.

Figur 5.1 Sammensetning av husholdningsinntekt. Barn i første inntektskvintil. 2005-2020. Andel av samlet inntekt.

Kilde: EU-SILC

5.2. Foreldrenes yrkestilknytning

Det er forventet at det er en sammenheng mellom husholdningenes inntektssammensetning, for eksempel betydningen av yrkesinntekter og stønader, og foreldrenes sosioøkonomiske status.

Figur 5.2. viser den sosioøkonomiske statusen til hovedinntektstakeren i husholdningen som barna i første inntektskvintil tilhører. Hovedinntektstakeren kan enten være ansatt, arbeidsledig, student eller under opplæring, ufør eller i en restgruppe. Som figuren viser, er de aller fleste ansatte, men andelen ansatte blant barnefamilier i første kvintil er betydelig lavere enn for barnefamilier generelt.

Danske foreldre jobber mest

På samme måte som at danske barn nederst i fordelingen hadde en større andel av husholdningsinntekten i form av lønn, sammenliknet med andre barn i samme inntektsklasse i Norden, er det også her at yrkestilknytningen er sterkest blant foreldrene. I Danmark økte andelen ansatte fra 57 prosent i 2005 til 62 prosent i 2020, som er det høyeste nivået i Norden. Til sammenlikning var andelen ansatte blant alle barnefamilier lik 87 prosent i Danmark i 2020. Som tidligere nevnt tilhører barn i nedre del av inntektsfordelingen ofte husholdninger med lav grad av yrkestilknytning. I tillegg er de overrepresentert blant de som er arbeidsledige. Andelen arbeidsledige blant barnefamilier i laveste inntektskvintil var for eksempel mer enn dobbelt så stor (10 prosent), sammenliknet med andelen arbeidsledige blant barnefamilier generelt (4 prosent) i Danmark i 2020. Sammenliknet med

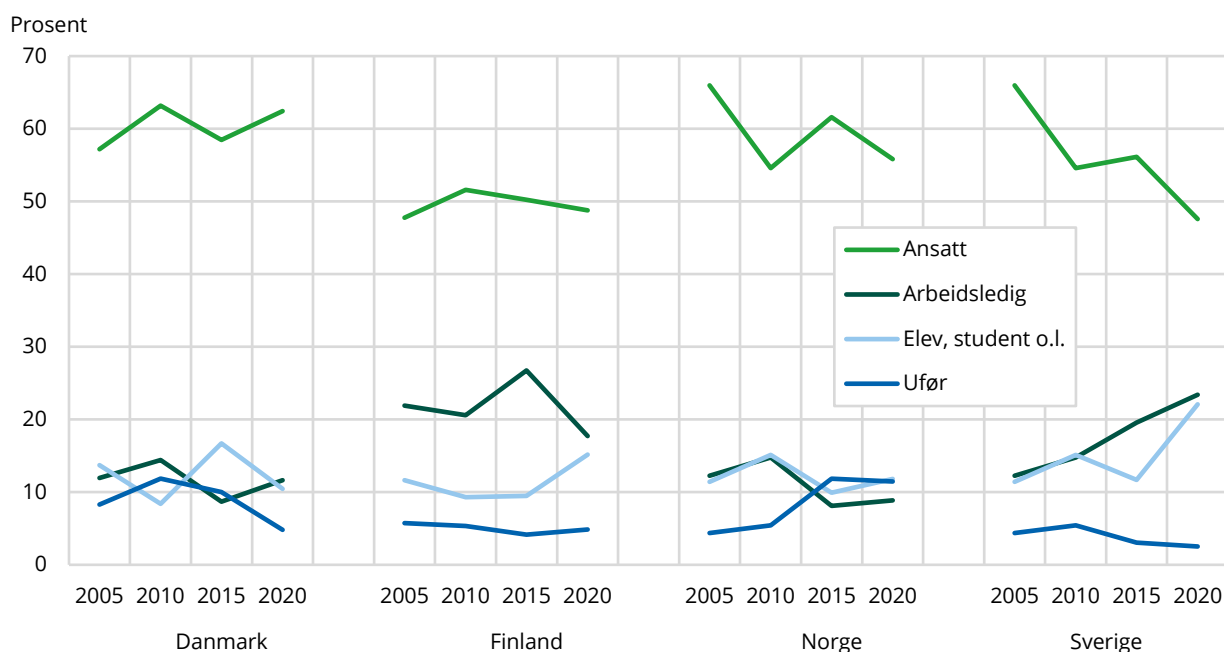
Finland og Sverige var likevel andelen arbeidsledige liten i Danmark i 2020. Andelen uføre blant barnefamilier nederst i fordelingen har fluktuert over tid i Danmark, men andelen ble mer enn halvert mellom 2010 og 2020.

Finland har tradisjonelt hatt den laveste andelen ansatte blant barnefamilier i første inntektskvintil. Andelen ansatte har holdt seg relativt stabil på rundt 50 prosent. Andelen arbeidsledige er også relativt høy i forhold til de andre nordiske landene. Denne andelen lå på 22 prosent i 2005, steg deretter opp til 27 prosent i 2015, men falt tilbake til 18 prosent i 2020. Samtidig som andelen arbeidsledige falt fra 2015 til 2020, økte andelen studenter eller personer under opplæring. Det er relativt få barnefamilier med en ufør hovedforsørger. Andelen har ligget stabilt på rundt 5 prosent.

Både norske og svenske barnefamilier i første inntektskvintil hadde en høy sysselsettingsandel i 2005 på 66 prosent, men som brått falt til 55 prosent i 2010. I Norge økte på nytt andelen i 2015, til 62 prosent, men falt igjen til 56 prosent i 2020. Utviklingen har vært klart verre i Sverige, hvor kun 48 prosent av hovedforsørgerne til disse barnefamiliene var ansatt i 2020.

Norge og Sverige skiller seg imidlertid fra hverandre i utviklingen av andelen uføre og andelen arbeidsledige. I Norge falt andelen barnefamilier i første kvintil med en arbeidsledig hovedforsørger fra 12 prosent i 2005 til 9 prosent i 2020, mens i Sverige økte denne andelen betraktelig fra 12 prosent til 23 prosent i samme tidsperiode. Norge skiller seg derimot ut fra alle andre nordiske land ved å ha en stor og økende andel uføre. Denne andelen økte i Norge fra 4 til 11 prosent fra 2005 til 2020. I Sverige falt denne andelen fra 4 til 3 prosent. Andelen barnefamilier hvor hovedforsørgeren er student eller under opplæring har holdt seg relativt stabil i Norge, men doblet seg i Sverige fra 11 prosent i 2005 til 22 prosent i 2020.

Figur 5.2 Hovedinntektstakers sosioøkonomiske status. Barn i første inntektskvintil. 2005-2020. Prosent

Kilde: EU-SILC

5.3. Boligeierskap

Selv om boligeierskap i seg selv ikke direkte kan forklare variasjoner i lavinntekt på samme måte som yrkesaktivitet, kan det likevel være av interesse å se på i endring i boform blant barnefamilier nederst i fordelingen. Eierskap til egen bolig kan i tillegg ses på som en form for investering eller sparing.

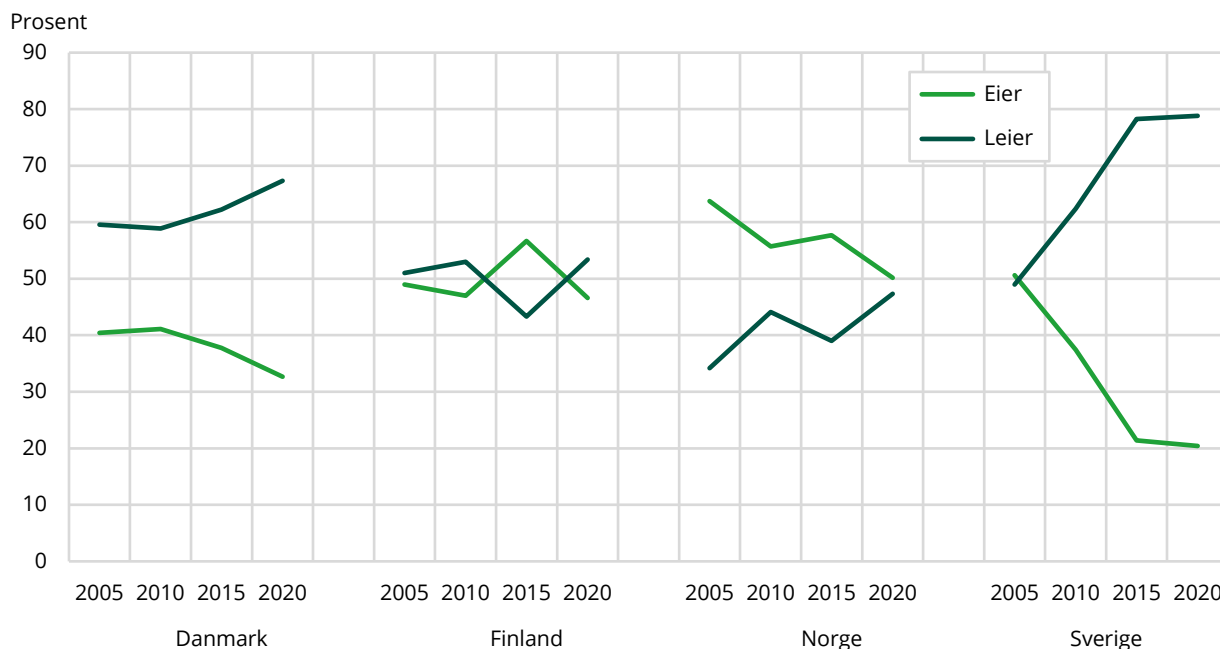
I Norge har myndighetene lenge oppmuntret til boligeierskap ved hjelp av gunstig boligbeskatning og billig tilgang til kreditt fra den statlige Husbanken. Dette har resultert i at Norge har en relativ stor andel eierboliger - særlig gjelder dette for eneboliger (Normann m.fl. 2009). I 2021 bodde nesten 80 prosent av innbyggerne i Norge i en bolig som var eid av noen i husholdningen. I Sverige, Finland og EU som helhet er andelen rundt 70 prosent, mens omtrent 60 prosent eier bolig i Danmark (Oppøyen 2023). Ser vi på barnefamilier i første inntektskvintil er eierandelene en god del lavere enn for hele befolkningen.

Kraftig nedgang i andel boligeiere i Sverige

I hele Norden har eierandelen blant barnefamilier i laveste inntektskvintil falt. I Danmark økte eierandelen noe i 2010, men falt gradvis fra 41 prosent til 38 prosent i 2015 og videre ned til 33 prosent i 2020. Det er klart flere boligeiere i tilsvarende inntektsklasse i Finland. Her har eierandelen holdt seg relativt stabil, fra 49 til 47 prosent i 2010. Eierandelen fikk imidlertid et kraftig hopp i 2015, til 57 prosent, men falt tilbake til 47 prosent i 2020. Også blant barnefamilier med lav inntekt har Norge høyest eierandeler, men andelen faller. I Norge har eierandelen falt gradvis fra 64 prosent til 50 prosent i 2020. Blant svenske barnefamilier i første inntektskvintil har andelen boligeiere falt betydelig de siste 15 årene, fra 51 prosent i 2005 til bare 20 prosent i 2020. Nedgangen var kraftigst fra 2005 til 2015, hvorpå andelen stabiliserte seg noe. Det er imidlertid verdt å nevne at tilfeldige variasjoner over tid kan oppstå på grunn av utvalgets størrelse, og på grunn av mulige sammen-setningseffekter.

Det ser dermed ut som at utviklingen i boligeierskap i laveste femdel av barnefamiliene i Norden, i stor grad sammenfaller med utviklingen i lavinntekt. De landene som har opplevd den sterkeste nedgangen i andel boligeiere, det vil si Norge og særlig Sverige, er også de landene der andelen barn i lavinntektshusholdninger har økt mest i samme periode.

Figur 5.3 Andelen husholdninger som eier eller leier en bolig. Barn i første inntektskvintil. 2005-2020. Prosent

Kilde: EU-SILC

6. Demografiske endringer

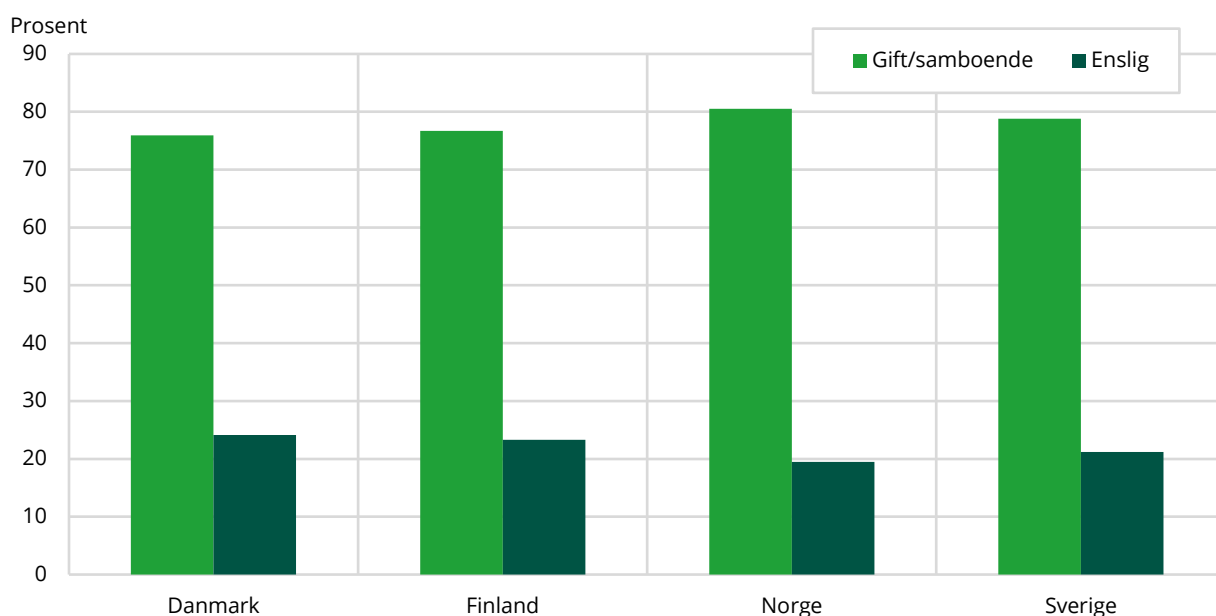
I tillegg til økonomiske endringer som har funnet sted blant barnefamilier nederst i inntektsfordelingen, skal vi også se på ulike demografiske endringer som kan tenkes ha betydning for utviklingen i lavinntekt i denne gruppen.

6.1. Husholdningstyper

De aller fleste barn i Norden bor sammen med begge foreldrene, men mange bor også sammen med kun én voksen. Som figur 6.1 viser hadde Danmark den største andelen enslige forsørgere i 2020, med en andel på 24 prosent, etterfulgt av Finland med 23 prosent. Andelen er noe mindre i Norge og Sverige der henholdsvis 20 og 21 prosent av barnefamiliene tilhørte denne familietyper.

Utviklingen de siste 15 årene viser ellers at andelen som enslige med barn utgjør av alle barnefamilier har økt i Danmark og Finland, og gått noe ned i Norge. For Sverige er utviklingen noe mer usikker.¹¹

Figur 6.1 Familier med barn etter foreldrenes samlivsform. 2020. Prosent

Kilde: Nososko Database

Siden enslige forsørgere som oftest vil ha lavere husholdningsinntekter enn par med barn, er det forventet at denne gruppen er overrepresentert nederst i inntektsfordelingen.

Økt innslag av enslige med barn nederst i fordelingen i Norge og Finland, færre i Sverige

Vi ser på nytt på sammensetningen i lavest inntektskvintil, nå med hensyn til hvilken husholdningstype barna tilhører.

I alle de nordiske landene har enslige med barn klart større sannsynlighet for å tilhøre lavinntektsgruppen enn par med barn. Barn som kun bor med den ene av foreldrene er derfor også klart overrepresentert i nederste femdel av inntektsfordelingen i alle de nordiske landene. Men det er igjen variasjoner mellom land og ulik utvikling over tid.

¹¹ Den svenske husholdningsstatistikken byttet datakilde i denne perioden, slik at det er vanskelig å sammenligne tallene før og etter 2013. Tallene fra de siste årene (2013-2020) viser imidlertid en svak økning i andelen enslige med barn, mens andelen gikk noe ned mellom 2005-2012.

I 2020 var det Norge som hadde den klart største andelen barn av enslige forsørgere¹² nederst i inntektsfordelingen, mens Finland hadde den minste, henholdsvis 51 prosent og 30 prosent. Både i Norge og Finland har andelen barn i ensligforsørgerhusholdninger i første inntektskvintil økt mellom 2005 og 2020. Som tabell 6.1 viser, var det først og fremst mellom 2005 og 2010 at vi ser en økning i Norge, der andelen barn med slik bakgrunn økte fra å utgjøre 33 prosent av inntektsklassen i 2005 til 49 prosent i 2010.¹³ Andelen barn av enslige forsørgere nederst i inntektsfordelingen økte også i Finland mellom 2005-2020, men i klart mindre grad enn i Norge - fra 25 prosent til 30 prosent. I Danmark er det derimot stor grad av stabilitet i andelen disse barna utgjør av laveste femdel. I hele perioden ligger denne andelen på om lag 40 prosent. Det er på nytt Sverige som skiller seg ut. Her har andelen barn av enslige forsørgere gått klart ned i perioden vi ser på, fra 41 prosent i 2005 til 31 prosent i 2020. Samtidig har andelen barn i parfamilier nederst i fordelingen økt i Sverige.

Det er i så måte interessant å sammenligne utviklingen i Danmark og Norge. På tross av at den relative andelen enslige med barn økte mellom 2005 og 2020, førte dette til små utslag i andelen barn i denne husholdningstypen nederst i inntektsfordelingen i Danmark. Dette står i kontrast til utviklingen i Norge der andelen enslige forsørgerhusholdninger i befolkningen gikk ned i perioden, samtidig med at stadig flere i denne gruppen havner i nederste inntektskvintil. Dette bekrefter i så fall utviklingen som er omtalt tidligere, om at barn av enslige forsørgere i Danmark i denne perioden hadde en inntektsutvikling om lag på linje med andre barn, mens barn av enslige forsørgere i Norge gjorde det klart dårligere enn andre barn.

Tabell 6.1 Barn i første inntektskvintil etter husholdningstype. 2005-2020. Prosent

	Husholdningstype		
	Enslig med barn	Par med barn	Andre husholdninger
Danmark			
2005	38,8	57,3	3,9
2010	41,5	49,7	8,8
2015	41,9	55,7	2,4
2020	37,1	59,9	2,9
Finland			
2005	24,5	69,6	5,9
2010	24,1	69,8	6,1
2015	25,7	67,2	7,1
2020	29,8	66,5	3,6
Norge			
2005	33,0	63,1	4,0
2010	49,0	44,1	6,9
2015	49,5	43,6	6,9
2020	51,0	43,6	5,4
Sverige			
2005	41,4	54,4	4,2
2010	35,1	55,3	9,6
2015	38,0	54,6	7,4
2020	31,9	60,5	7,7

Kilde: EU-SILC

¹² Vi benytter her begrepet «enslig forsørger», selv om mange av barna i denne gruppen i realiteten vil ha to «forsørgere» på grunn av økonomisk bidrag og utstrakt samvær også med den andre forelderen. Men barna bor hovedsakelig sammen med kun den ene av foreldrene.

¹³ Denne økningen i andelen barn i enslige forsørgerhusholdninger i første kvintil kan synes noe sterk i EU-SILC, sammenlignet med annen statistikk, for eksempel inntekts- og formuesstatistikken (IF). Dette kan skyldes tilfeldige utslag i utvalget til EU-SILC. Men også IF viser at innslaget av enslige med barn i første inntektskvintil økte mellom 2005-2020, men noe mindre enn i EU-SILC.

6.2. Innvandrerbefolkningen

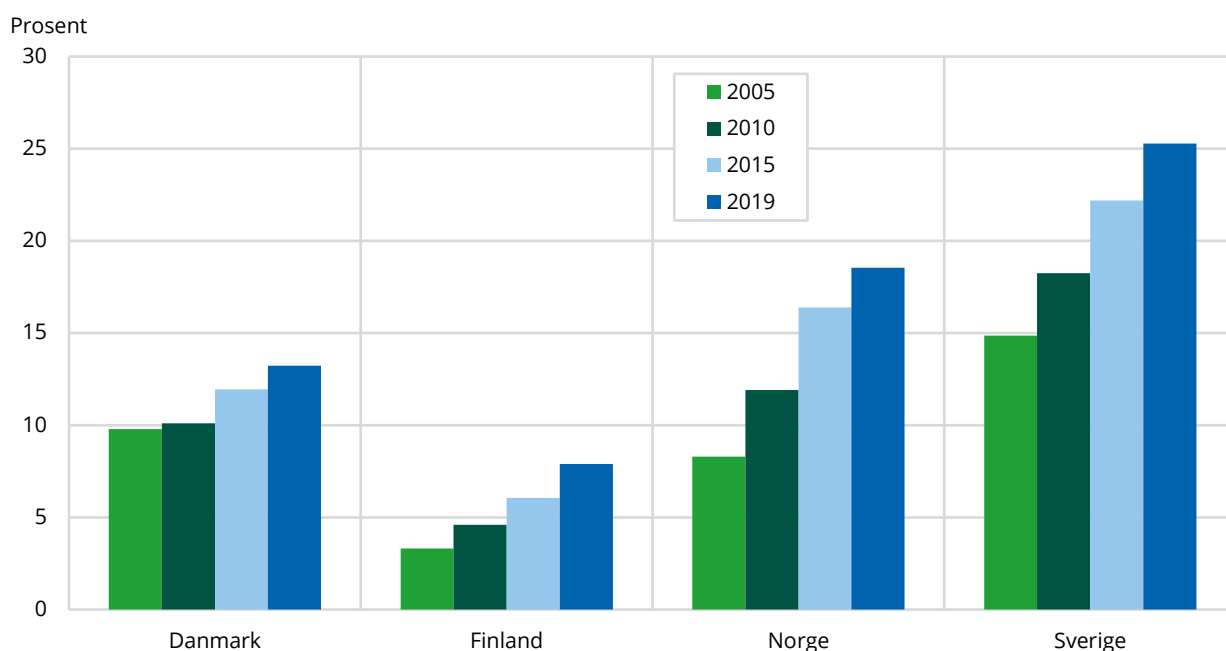
Alle nordiske land har opplevd en betydelig innvandring mellom 2005 og 2020, slik at personer med innvandrerbakgrunn utgjør en stadig økende andel av befolkningen. Det er likevel store forskjeller i både omfang og utvikling i de ulike landene.

Andelen barn med innvandrerbakgrunn er klart størst i Sverige og økningen har vært betydelig de siste årene. Bare fra 2005 til 2019 økte andelen barn med innvandrerbakgrunn fra å utgjøre 15 prosent til 25 prosent av alle barn i befolkningen. Innvandrerbakgrunn er her definert som at barnet selv er innvandrer, eller at begge foreldrene er det.

Innvandringen har vært betydelig også i Norge, der andelen barn med innvandrerbakgrunn økte fra å utgjøre 8 prosent av alle barn i 2005 til 19 prosent i 2019. Særlig mellom 2010 og 2015 økte innvandrerbefolkningen mye.

Barn med innvandrerbakgrunn utgjør en klart mindre andel av alle barn i Danmark og særlig Finland. Danmark har i tillegg opplevd en klart mindre økning i innvandrerandelen enn de andre landene, ved at andelen barn med innvandrerbakgrunn kun økte fra 10 til 13 prosent fra 2005-2019. Finland skiller seg ut ved at de har klart færre barn med innvandrerbakgrunn i befolkningen. På tross av en viss økning mellom 2015-2019, var andelen kun på 8 prosent i 2019.

Figur 6.2 Andelen barn med innvandrerbakgrunn. 2005-2019. Prosent

Kilde: Statistiska Centralbyrån, Statistisk sentralbyrå, Statistics Finland, Danmarks Statistik.

Det er godt dokumentert at innvandrerbefolkningen i alle de nordiske land skiller seg klart fra majoritetsbefolkningen når det gjelder forekomsten av lavinntekt. Tall fra Danmarks Statistik viser for eksempel at innvandrerbarn med «ikke-vestlig» bakgrunn i alderen 10-14 år hadde en andel i lavinnteksgruppen på 42 prosent i 2020. Tilsvarende andel for barn uten innvandrerbakgrunn i samme aldersgruppe var på 2 prosent (Danmarks Statistik 2022). Også i Sverige og Norge er barn med innvandrerbakgrunn betydelig overrepresentert nederst i inntektsfordelingen. I 2018 var 64 prosent av alle barn som selv hadde innvandret til Sverige i laveste inntektskvintil, mot kun 11 prosent for barn uten innvandrerbakgrunn (Statistiska centralbyrån 2020). I Norge hadde barn med innvandrerbakgrunn en andel i lavinnteksgruppen (vedvarende lavinntekt) som var mer enn seks ganger større enn det barn uten innvandrerbakgrunn hadde i 2021 (Normann og Epland 2023).

Stadig flere innvandrerbarn nederst i fordelingen

At barn med innvandrerbakgrunn er betydelig overrepresentert nederst i inntektsfordelingen blir bekreftet i tabell 6.2, som viser sammensetningen i laveste inntektskvintil for barn med og uten innvandrerbakgrunn.¹⁴

Det er ikke uventet Sverige som har den klart største konsentrasjonen av barn med innvandrerbakgrunn nederst i fordelingen, der nesten 3 av 4 barn i denne inntektsklassen hadde slik bakgrunn i 2020. Denne andelen har økt betydelig siden 2005, da andelen var 31 prosent. Også i Norge økte barn med innvandrerbakgrunn sin andel nederst i inntektsfordelingen, men ikke like mye som Sverige. I 2020 hadde mer enn halvparten (51 prosent) av alle norske barn i laveste inntektskvintil innvandrerbakgrunn. I 2005 var tilsvarende andel på 27 prosent.

Konsentrasjonen av innvandrerbarn i laveste inntektsklasse er noe mindre i Danmark, og klart mindre i Finland. I 2020 hadde 42 prosent av alle barn i laveste inntektskvintil innvandrerbakgrunn i Danmark, en økning fra 26 prosent i 2005. Finland skiller seg fra de andre landene ved at andelen barn med innvandrerbakgrunn er liten i laveste inntektsklasse, kun 21 prosent i 2020. Dette er, sammenlignet med de andre landene, bare en liten økning siden 2005 (15 prosent).

Tabellen viser dermed at både Danmark, Norge og Sverige hadde om lag samme utgangspunkt i 2005, der andelen innvandrerbarn i laveste inntektskvintil lå på om lag 25-30 prosent i samtlige land. 15 år senere har dette endret seg dramatisk der først og fremst Sverige, men også i noen grad Norge, har fått et mye sterkere innslag av innvandrerbarn nederst i fordelingen. For Danmark har utslagene vært noe mindre, selv om det også her ble flere innvandrerbarn nederst i fordelingen.

Det er grunn til å tro at den utviklingen som er beskrevet her, også er med på å forklare hvorfor utviklingen i lavinntekt i de nordiske landene utviklet seg så forskjellig i denne perioden. Siden barn med innvandrerbakgrunn gjennomgående har et lavere økonomisk velferdsnivå enn andre barn – både på grunn av svakere yrkestilknytning blant foreldrene og ved at de gjerne tilhører større familier enn andre barn, vil dette altså ha betydning for utviklingen i lavinntekt.

¹⁴ Merk at definisjonen av innvandrerbakgrunn er noe mer omfattende i EU-SILC enn i offisiell statistikk i de nordiske land. I våre data fra EU-SILC er alle barn der minst en av foreldrene har innvandret regnet som å ha innvandrerbakgrunn.

Tabell 6.2 Barn med og uten innvandrerbakgrunn¹ i første inntektskvintil. 2005-2020. Prosent

	Innvandrerbakgrunn	
	Med innvandrerbakgrunn	Uten innvandrerbakgrunn
Danmark		
2005	25,8	74,2
2010	33,6	66,4
2015	35,7	64,3
2020	41,9	58,1
Finland		
2005	14,6	85,4
2010	22,0	78,0
2015	17,2	82,8
2020	20,6	79,4
Norge		
2005	27,1	72,9
2010	24,0	76,0
2015	27,2	72,8
2020	51,3	48,8
Sverige		
2005	31,7	68,3
2010	54,7	45,3
2015	69,9	30,1
2020	74,1	25,9

¹ Innvandrerbarn her definert som barn som tilhører en husholdning hvor minst en forelder er født utenfor bosetningslandet
Kilde: EU-SILC

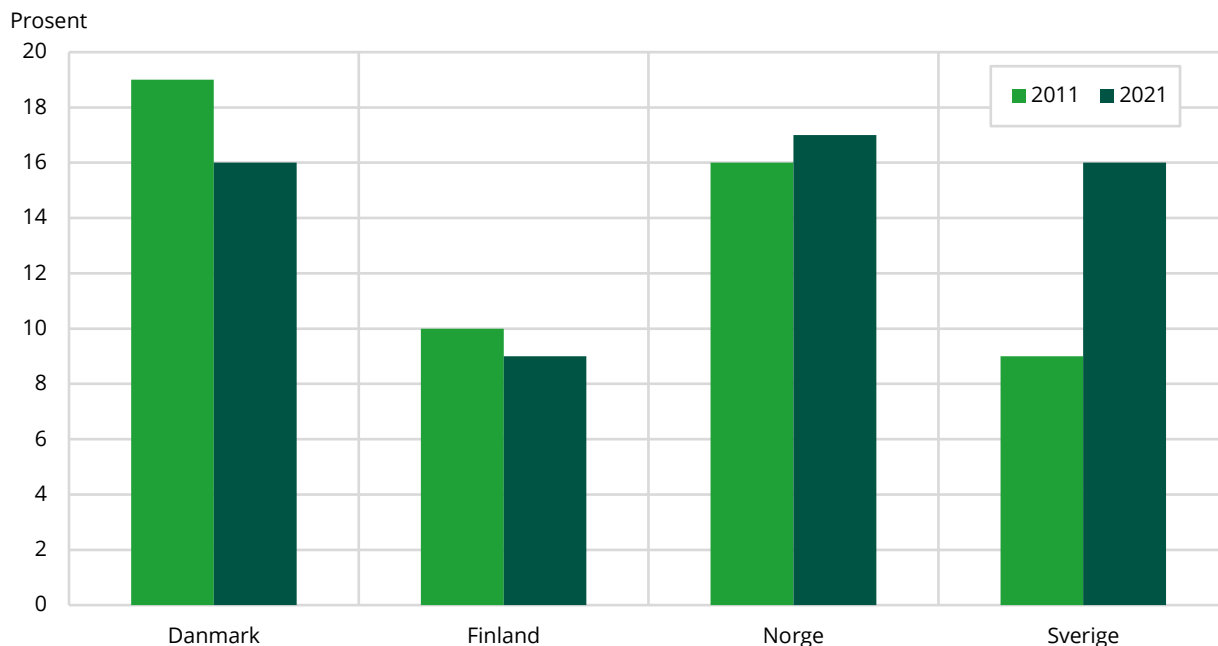
6.3. Utdanningsnivå

Utdanning er en viktig forutsetning for å delta i inntektsgivende arbeid, ikke minst i moderne og teknologisk velutviklede samfunn som de nordiske. Det er videre godt dokumentert at barn som vokser opp i husholdninger der foreldrene har lav utdanning har klart større sannsynlighet for å tilhøre lavinnteksgruppen, enn andre barn (se for eksempel Hattrem 2022, Gornick og Jäntti 2011).

Tall fra OECD viser at det er ulik utvikling for Danmark og Finland på den ene siden, og Norge og Sverige på den andre, når vi ser på andelen unge med lav utdanning. Figur 6.3 viser andelen 25-34 åringer med lav utdanning¹⁵ i de nordiske land i 2011 og i 2021. Dette er en aldersgruppe der mange er blitt foreldre. Det er Norge som har den største andelen med lav utdanning i denne aldersgruppen med en andel på 17 prosent. Men andelene er nesten like store i Sverige og Danmark, som begge hadde en andel på 16 prosent i 2021. Finland skiller seg klart fra de andre landene ved at svært få i denne aldersgruppen har lav formell utdanning, kun 9 prosent.

Som det går fram av figuren har andelen med lav utdanning i denne aldersgruppen falt de siste ti årene i Danmark og Finland, mens denne andelen har økt i Norge og ikke minst i Sverige.

¹⁵ OECD definerer lav utdanning som 'below upper secondary education' det vil si kun grunnskolenivå eller lavere.

Figur 6.3 Andelen personer 25-34 år med lav utdanning. 2011 og 2021. Prosent

Kilde: OECD, Education at a Glance 2022

Flere barn med lavt utdannede foreldre nederst i inntektsfordelingen i Sverige og Norge

Vi finner det samme bildet når vi ser på barn i laveste inntektskvintil. Det har blitt klart flere barn nederst i fordelingen i både Sverige og Norge, hvor hovedforsørgeren i husholdningen har lav utdanning. I Sverige hadde nesten halvparten (48 prosent) av alle barn i første kvintil en hovedinntektstaker med lav utdanning i 2020. Dette er mer enn en dobling siden 2005, da denne andelen var på 22 prosent. Også i Norge har innslaget av lavt utdannede foreldre nederst i inntektsfordelingen økt blant barnefamilier. Om lag 46 prosent av alle barn i laveste femdel tilhørte en husholdning hvor hovedforsørgeren hadde lav utdanning i 2020, opp fra 28 prosent i 2005.

Igjen er utviklingen annerledes i Danmark og Finland. I Finland ser det ut som at foreldrenes utdanningsnivå betyr mindre med hensyn til barnas plassering i inntektsfordelingen. Andelen barn med lavt utdannede foreldre i laveste inntektsklasse gikk faktisk ned mellom 2005 og 2020, fra 29 til 19 prosent. I Danmark er utviklingen relativt stabil. Andelen barn i laveste inntektskvintil med lavt utdannede foreldre var bare marginalt større i 2020 (26 prosent), enn i 2005 (23 prosent).

Det er grunn til å tro at økningen i andelen med lav utdanning blant foreldrene til barn nederst i fordelingen i Norge og Sverige, henger sammen med den sterke innvandringen disse landene opplevde i denne perioden. Mange av innvandrerne som kom i denne perioden fra land utenfor EU, er kjennetegnet av å ha lav formell utdanning (SOU 2020:46, Østby og Berger Gundersen 2022), men dette kan også henge sammen med at utdanning tatt i hjemlandet ofte ikke godkjennes i landet man innvandrer til.

Tabell 6.3 Barn i første inntektskvintil etter hovedinntektstakers utdanningsnivå. 2005-2020. Prosent

	Hovedpersonens utdanningsnivå		
	Lav	Middels	Høy
Danmark			
2005	22,7	49,2	28,1
2010	20,8	45,4	33,8
2015	16,6	40,1	43,3
2020	26,0	42,5	31,4
Finland			
2005	29,3	52,8	17,9
2010	26,0	51,1	22,9
2015	22,8	51,8	25,4
2020	18,8	59,1	22,1
Norge			
2005	27,6	56,8	15,6
2010	39,2	40,2	20,7
2015	43,7	37,4	18,9
2020	46,1	29,2	24,7
Sverige			
2005	22,3	52,7	25,0
2010	28,1	49,4	22,6
2015	51,4	26,1	22,5
2020	47,6	24,2	28,2

Kilde: EU-SILC

7. Veien videre

Datakilden til denne rapporten er levekårsundersøkelsen EU-SILC, som med rette ofte benevnes som referanseilden til sammenlignbar inntekts- og levekårsstatistikk innen EU/EØS (Wolff m.fl. 2010). Det at EU-SILC er en utvalgsundersøkelse, setter likevel sine begrensninger på hvor detaljerte analyser som kan gjøres, for eksempel om en vil studere undergrupper av barn i lavinntektshushold eller belyse mer i detalj ulike kjennemerker ved dem nederst i inntektsfordelingen, uten at den statistiske usikkerheten blir for stor. Det samme gjelder selvsagt tolkningen av endringer over tid.

Men det finnes i dag alternative datakilder – i all fall i Norden. Alle de store nordiske landene har i dag nasjonale inntektsundersøkelser som er heldekkende, det vil si at de omfatter alle bohusholdninger i landet, og der inntektene er innhentet fra ulike administrative registre. I tillegg er inntektsbegrepet i dag stort sett sammenfallende, siden samtlige nordiske land definerer inntekt i henhold til internasjonale anbefalinger (UNECE 2011). Med et slikt datamateriale for hånden åpner det seg muligheter for å utføre detaljerte undersøkelser utover det EU-SILC kan. Dette gjelder for eksempel multivariate analyser, som kan vise hvilke faktorer som betyr mest for å forklare variasjoner i lavinntekt blant barnefamilier. Et slikt datagrunnlag er også velegnet til å studere hvilken betydning spesifikke inntektskomponenter har, for eksempel barnetrygd eller sosialhjelp, for å redusere forekomsten av lavinntekt i de ulike landene. En heldekkende statistikk kan også gå mer i detalj når det gjelder den gruppen som er mest overrepresentert nederst i fordelingen: barn med innvandrerbakgrunn. En vil nå for eksempel få muligheten til å gå ned på landbakgrunn og for eksempel skille mellom barn som har innvandret fra Europa som følge av foreldrenes arbeid, og barn med flyktningbakgrunn fra land utenfor Europa.

Et slikt prosjekt der en benytter de nasjonale inntektsundersøkelsene, bør nok gjennomføres som et samarbeidsprosjekt mellom de ulike statistikkbyråene i Norden.

Referanser

- Bergesen Dalen, Håvard og Pettersen, Anne-Marit (2021). Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2021. Dokumentasjonsnotat. Notater nr. 46, Statistisk sentralbyrå. <https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/levekars/artikler/levekarsundersokelsen-2021>
- Bradbury, B., M. Jäntti og L. Lindahl (2017). Labour income, social transfers and child poverty. LIS Working Paper No. 707, hentet fra: <https://www.lisdatacenter.org/wps/liswps/707.pdf>
- Bradbury, B., A. Abe, M. Jäntti, I. Ku og J. Shu-Huah Wang (2022). Explaining the Child Poverty Outcomes of Japan, South Korea and Taiwan. Kapittel 7 i I. Ku og P. Saunders (red): Poverty and Inequality in East Asia. Edward Elgar Publishing.
- Chen, W-H. og M. Corak (2005). Child Poverty and Changes in Child Poverty in Rich Countries since 1990. Innocenti Working Paper No. 2005-02. Florence, UNICEF Innocenti Research Centre. https://www.unicef-irc.org/publications/pdf/iwp_2005_02_final.pdf
- Danmarks Statistik (2022). Innvandrere i Danmark 2022. <https://www.dst.dk/Site/Dst/Udgivelser/GetPubFile.aspx?id=44690&sid=indv2022>
- Epland J. og M. I. Kirkeberg (2002). Inntekt oppgitt i intervju og på selvangivelsen: «Hvor stor var din inntekt i fjor?». Samfunnsspeilet nr. 6. Statistisk sentralbyrå. <https://www.ssb.no/inntekt-og-forbruk/artikler-og-publikasjoner/hvor-stor-var-din-inntekt-i-fjor>
- Gornick, J. C. og M. Jäntti (2011). Child Poverty in Comparative Perspective: Assessing the Role of Family Structure and Parental Education and Employment. LIS Working Paper No. 570, hentet fra: <https://www.lisdatacenter.org/wps/liswps/570.pdf>
- Hattrem, A. (red.) (2022). Økonomi og levekår for lavinnteksgrupper 2022, Rapporter nr. 45, Statistisk sentralbyrå. <https://www.ssb.no/inntekt-og-forbruk/inntekt-og-formue/artikler/okonomi-og-levekars-for-lavinnteksgrupper-2022>
- Nadim, M. og T. Salonen (2009). «Barnefattigdom i et nordisk perspektiv». Kapittel 4 i T. Fløtten (red): Barnefattigdom. Gyldendal Akademiske.
- Normann, T. M., og J. Epland (2023). Færre barn med vedvarende lavinntekt i 2021, Statistisk sentralbyrå, hentet fra: <https://www.ssb.no/inntekt-og-forbruk/inntekt-og-formue/artikler/faerre-barn-med-vedvarende-lavinntekt-i-2021>
- Normann, T. M., E. Rønning og E. Nørgaard (2009). Utfordringer for den nordiske velferdsstaten – sammenlignbare indikatorer. Nordisk Sosialpolitisk Komite (nososko).
- Oppøyen, Madeleine Schlyter (2023). Boforhold i Norge. Historiske trender. Rapporter nr. 24, Statistisk sentralbyrå. <https://www.ssb.no/bygg-bolig-og-eiendom/bolig-og-boforhold/artikler/boforhold-i-norge>
- OECD (2022). Education at a Glance 2022. OECD, Paris. https://www.oecd-ilibrary.org/education/education-at-a-glance-2022_3197152b-en
- Puide, A. (red.) (1996). Den nordiska fattigdomens utveckling och struktur. TemaNord nr. 583, Nordisk ministerråd, København.
- Sievertsen, H. H., og C. J. De Montgomery (2015). Børn i lavindkomstfamilier. SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velferd 15:22. Hentet fra: <https://www.vive.dk/media/pure/5382/277420>
- SOU 2020:46: En gemensam angelägenhet. Betänkande av Jämlikhetskommissionen. Stockholm, hentet fra: <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2020/08/sou-202046/>
- Statistiska centralbyrån (2020). Uppväxtvillkor för barn med utländsk bakgrund. Demografiska rapporter 2020:3, hentet fra:

https://scb.se/contentassets/ed22f1c0a03e4ee199bad44cc32162e0/le0102_2020a01_br_be51_br2003.pdf

Thévenon, O., T. Manfredi, Y. Govind og I. Klauzner (2018). Child Poverty in the OECD: Trends, determinants and policies to tackle it. OECD Social, Employment and Migration Working Papers No 218, hentet fra: <https://oecd.org/els/workingpapers>

United Nations Economic Commission for Europe (2011). Canberra Group Handbook on Household Income Statistics. Second Edition. New York, Geneva.
https://unece.org/fileadmin/DAM/stats/groups/cgh/Canberra_Handbook_2011_WEB.pdf

Wolff, P, F. Montaigne og G. R. Gonzales (2010). Investing in statistics: EU-SILC. Kapittel 2 i A. B. Atkinson og E. Marlier (red.): Income and living condition in Europe. Eurostat, Luxembourg: Publications Office of the European Union.
<https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/5722557/KS-31-10-555-EN.PDF>

Østby, L. og F. Berger Guldbrandsen (2022). Innvandring og innvandrere i Norden, 2016-2020. Oppdatering og en komparativ analyse. Rapporter nr. 11, Statistisk sentralbyrå.
<https://www.ssb.no/befolkning/flytting/artikler/innvandring-og-innvandrere-i-norden-2016-2020>

Vedlegg A: Tabeller

Tabell A.1 Fordelingen av disponibel ekvivalentinntekt. Barn 0-17 år. 2005-2020. Ulike ulikhetsmål

	S80/S20	P90/P10	Gini
Danmark			
2005	2,9	2,4	0,202
2010	3,1	2,4	0,211
2015	3,6	2,6	0,252
2020	3,5	2,6	0,251
Finland			
2005	3,0	2,6	0,223
2010	3,2	2,7	0,231
2015	3,0	2,6	0,222
2020	3,3	2,7	0,241
Norge			
2005	3,0	2,4	0,215
2010	3,1	2,5	0,220
2015	3,0	2,5	0,212
2020	3,2	2,6	0,223
Sverige			
2005	2,8	2,4	0,203
2010	3,5	2,9	0,237
2015	3,7	3,1	0,242
2020	3,7	3,1	0,243

Kilde: EU-SILC

Figurregister

Figur 3.1	Andelen barn i husholdninger med ekvivalentinntekt under 50 prosent av median ekvivalentinntekt. Danmark, Finland, Norge og Sverige. 1985-2020. Prosent	14
Figur 3.2	Andelen barn i husholdninger med ekvivalentinntekt under 60 % av median ekvivalentinntekt. Danmark, Finland, Norge og Sverige. 2000-2016. Prosent	15
Figur 3.3	Andelen barn i husholdninger med ekvivalentinntekt under 60 % av median ekvivalentinntekt. Danmark, Finland, Norge og Sverige. 2003-2020. Prosent	16
Figur 3.4.	Andelen barn i lavinntektshusholdninger. Ulike nasjonale kilder. 2000-2020. Prosent ..	17
Figur 4.1.	Endring i ekvivalentinntekt (KKP-Euro). 2005-2020. Indeks 2005=100. Median	20
Figur 4.2	Endring i ekvivalentinntekt (KKP-Euro). 2005-2020. Indeks 2005=100. P20	21
Figur 4.3	Inntektsfordelingen blant barn i Norden. Forholdstallet mellom P90 og P10. 2005-2020	22
Figur 4.4	Inntektsfordelingen blant barn i Norden. Forholdstallet mellom ulike persentiler i inntektsfordelingen. 2005-2020	23
Figur 5.1	Sammensetning av husholdningsinntekt. Barn i første inntektskvintil. 2005-2020. Andel av samlet inntekt.....	25
Figur 5.2	Hovedinntektstakers sosioøkonomiske status. Barn i første inntektskvintil. 2005-2020. Prosent.....	26
Figur 5.3	Andelen husholdninger som eier eller leier en bolig. Barn i første inntektskvintil. 2005-2020. Prosent.....	27
Figur 6.1	Familier med barn etter foreldrenes samlivsform. 2020. Prosent.....	28
Figur 6.2	Andelen barn med innvandrerbakgrunn. 2005-2019. Prosent	30
Figur 6.3	Andelen personer 25-34 år med lav utdanning. 2011 og 2021. Prosent	33

Tabellregister

Tabell 2.1	Antall barn 0-17 år i datagrunnlaget. Norge, Danmark, Finland og Sverige i årene 2005, 2010, 2015 og 2020	9
Tabell 2.2	Antall barn 0-17 år i første inntektskvintil i datagrunnlaget. Norge, Danmark, Finland og Sverige i årene 2005, 2010, 2015 og 2020.....	12
Tabell 4.1	Median ekvivalentinntekt for barn i ulike husholdningstyper. 2005-2020. KKP-Euro og prosent	19
Tabell 6.1	Barn i første inntektskvintil etter husholdningstype. 2005-2020. Prosent	29
Tabell 6.2	Barn med og uten innvandrerbakgrunn ¹ i første inntektskvintil. 2005-2020. Prosent	32
Tabell 6.3	Barn i første inntektskvintil etter hovedinntektstakers utdanningsnivå. 2005-2020. Prosent	34
Tabell A.1	Fordelingen av disponibel ekvivalentinntekt. Barn 0-17 år. 2005-2020. Ulike ulikhetsmål	38